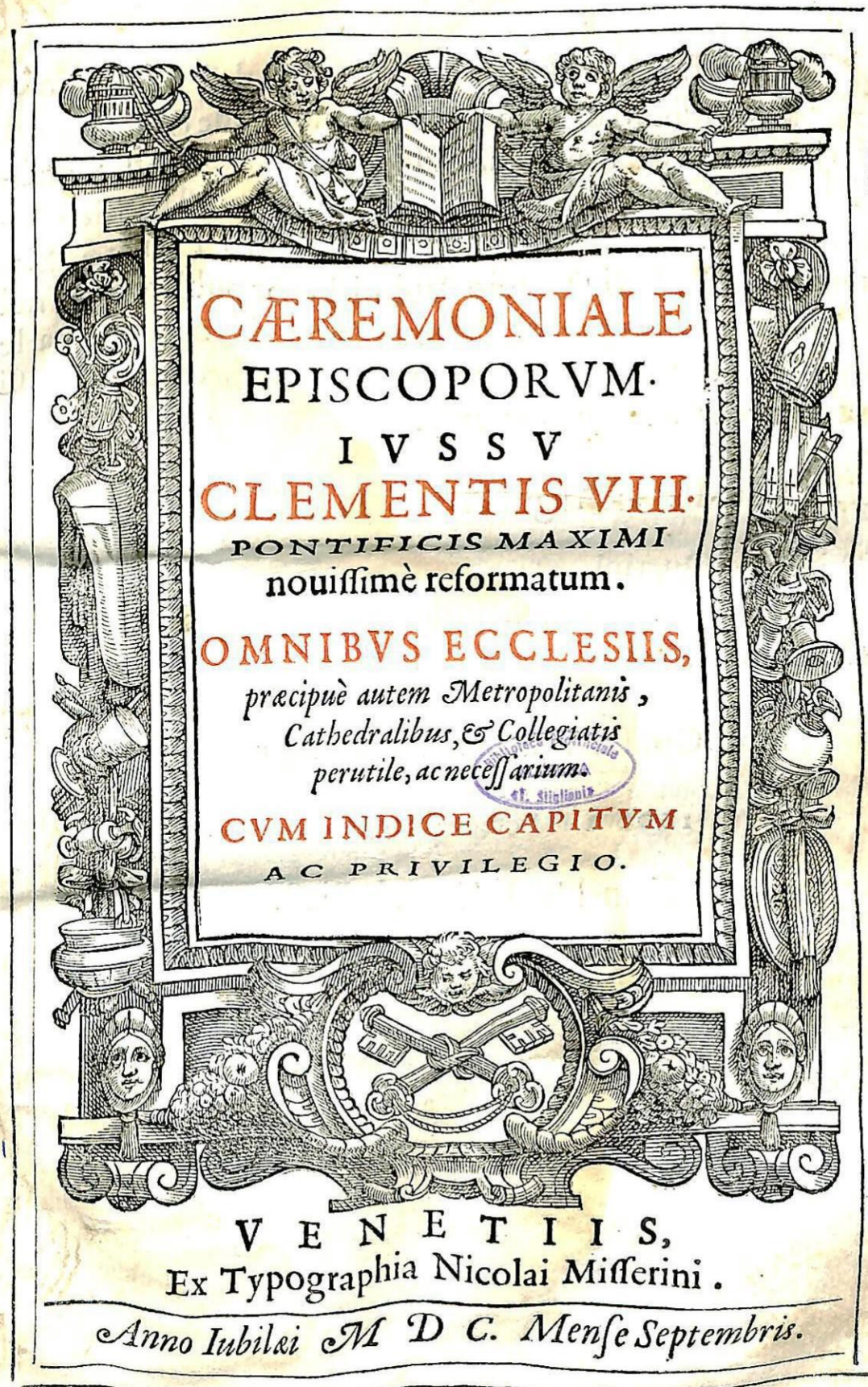

F. A.
1235

GATTINI
R
103

DONO EF.
DONO EF.
NICOLA
NICOLA E NICOLETTA GATTINI

Antonius Lauredanus.

AD PERPETVAM REI MEMORIAM. Cum nouissimè Pontificale antea mendosum, & corruptum, à pijs, & eruditjs Viris emendari, & restitui, & demum ad Episcoporum, & aliorum Ecclesiarum prælatorum communem vsum, & commoditatem diuulgari, & in vniuersali Ecclesia ab omnibus obseruari mandauerimus; opere pretium visum fuit, Cæremoniale Episcoporum, omnibus Ecclesijs, præcipuè autem Metropolitanis, Cathedralibus, & Collegiatis perutile, ac necessarium, in quo ritus & cæremoniæ celebrandi Missas, Vesperas, & alia diuina officia, ac in alijs Ecclesiæ functionibus, & actibus, ab eisdem Episcopis, ac alijs Prælatjs inferioribus in eisdem obseruandæ, ac modus etiam præcedendi tam inter personas ipsas Ecclesiasticas, quàm etiam inter eas, & laicos similiter seruandas contineretur, quodque pridem multis mentis respersum fuerat, similiter reformari, & restitui curaremus. Ea propter id ipsum Cæremoniale Episcoporum, à nonnullis pijs, ac eruditjs, in hisque sacris ritibus, & Cæremonijs apprime versatis Viris examinari, corrigi, & in optimam ipsique Pontificali reformato maximè congruentem formam redigi mandauimus. Quod opus cum ea, qua decuit fide, & diligentia iam absolutum fuisse accepimus. Porro reliquum est, vt huius operis labor, eum, ad quem directus est, finem consequatur. Idcirco Cæremoniale Episcoporum huiusmodi iussu nostro emendatum, & reformatum, Motu proprio, & ex certa scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine perpetuò approbantes, illudque in Vniuersali Ecclesia ab omnibus, & singulis personis ad quas spectat, & in futurum spectabit, perpetuò obseruandum esse præcipimus, & mandamus, ac Cæremoniale huiusmodi sic emendatum, & reformatum nullo vnquam tempore in toto, vel in parte mutari, vel ei aliquid addi, aut omnino detrahi posse, ac quascunque personas prædictas, quæ sacerdotalia munera exercere, aut alia quæcunque in ipso Cæremoniali contenta facere, aut exequi debent, ad ea peragenda, & præstanda, iuxta huius Cæremonialis formam, & præscriptum teneri, neminemque ex ijs, quibus ea exercendi, & faciendi munus impositum existit, nisi formulis, quæ hoc Cæremoniali continentur seruatis, satisfacere posse, perpetuò statui-
mus, & ordinamus. Per præsentem autem antiqua Cæremonialia in his, quæ præfato

INDEX CAPITVM PRIMI LIBRI.

De habitu, & alijs
agendis per Epi-
scopos nuper ele-
ctos. Cap. I. car. 1

De primo accessu Episcopi,
vel Archiepiscopi ad suam
diocesim, vel prouinciam.

Cap. ij. 1

De habitu ordinario Archi-
episcopi, & Episcopi in sua
prouincia, vel dioecesi, vel
ciuitate. Cap. iij. 4

Quomodo se gerere debeat
Episcopus, vel Archiepisco-
pus circa benedictiones, &
alia Episcopalia munia in
sua dioecesi, vel prouincia.

Et quid, si Legatus Aposto-
licus, aut Cardinalis, aut
Cardinalis nō Legatus vel
Nuntius, aut aliquis Præla-
tus ibidem sit. Cap. iij. 5

De officio Magistrorum cæ-
remoniarum Cap. v. 7

De officio Sacristę. Cap. vj. 9

De officio Presbyteri assisten-
tis tam in Vesperis quam in
Missis. Cap. vij. 10

De assistētia duorum Cano-

nicorum in habitu Diaco-
nali Episcopo celebrante,
vel eo non celebrante in ha-
bitu ordinario. Cap. viij. 13

De officio diaconi in Missa
solemni Episcopo, vel alio
celebrante. Cap. ix. 15

De officio subdiaconi in ea-
dē Missa Pontificali solem-
ni. Cap. x. 18

De numero, qualitate, & offi-
cio ministrorum seruien-
tiū Episcopo in diuinis, vi-
delicet de libro, de candela,
de baculo, de mitra, de thu-
ribulo, de candelabris, de
gremiali, de ampullis, & ad
abacum. Cap. xj. 20

De ornatu Ecclesię, & præ-
parandis in ea ante aduen-
tum Episcopi. Cap. xij. 23

De Sedibus Episcopi, Legati,
Cardinaliū, Prælatorumq;,
nec non Principū, Magistra-
tuum, virorumq; illustriū
in Ecclesia collocandis or-
nandisque. Cap. xij. 28

De vsu vmbraculi, seu baldi-
chini. Cap. xij. 29

De

præfato Ceremoniali reformato sunt conformia, minimè aboleri, aut abrogata
cenferi volumus, sed illorum etiam vsum (salua reformatione; prædicta) permit-
timus. Non obstante præmissis, ac constitutionibus, & ordinationibus Aposto-
licis, ac etiam in Prouincialibus, & Synodalibus Concilijs, editis, generalibus
vel specialibus, nec non quarumvis Ecclesiarum, etiam iuramento, confirma-
tione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus,
cæterisque contrarijs quibuscunque. Volumus autem, & pari motu, & aucto-
ritate decernimus, vt, qui in Romana Curia sunt præsentis, lapsis duobus men-
sibus, qui verò intra Montes octo, & qui vltra vbique locorum degunt duode-
cim integrè excursis, vel aliàs, vbi venalium huius Cæremonialis voluminum
notitiam, & facultatem habuerint, sacras cæremonias, & ritus in eodem Cære-
moniali præscriptos, iuxta illius modum, & normam, in quibuscunque actibus
exercere, & obseruare teneantur. Ipsarum autem literarum exempla, manu
Notarij publici, & sigillo alicuius personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ,
aut illius Curie obfignata, vel in ipsis voluminibus asque prædicto, vel alio quo-
piam adminiculo, Romę impressa, eam vbique locorum, & gentium fidem fa-
ciant, quam præsentis facerent, si essent exhibitę, vel ostensę. Datum Romę
apud Sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris, die xij. Iulij M D C. Pontifi-
catus Nostri Anno Nono.

M. Vestrius Barbianus.

Die nona Augusti 1600. Supradię Literę affixę, & publicatę fuerunt ad
Valuas Curie, & in Acie Campi Florę, per me Alexandrum Agazzarium, San-
ctissimi Domini Nostri Papę Curs.

Iacobus Brambilla Mag. Curs.

I N D E X.

- De habitu Ecclesiastico Epi-
scopi, & Canonorum, &
de accessu ad Ecclesiā, & re-
ditu eorundem. Cap. xv. 30
De Pallio, & eius vsu. Cap.
xvj. 32
De mitra, & Baculo pastora-
li. Cap. xvij. 33
De reuerentijs, & genuflexio-
nibus, sessionibus, & surre-
ctionibus obseruandis, tam
per Episcopum, & Canoni-
cos, quam alios quoscum-
que, siue in Ecclesia, siue ex-
tra eam. Et de osculationi-
bus manuum Episcopi, vel
celebrantis. Cap. xvij. 34
De ordine, & modo iugēdi,
disiugēdi, eleuādi, tenēdiq;
manus per Ep̄m, vel alterū
celebrantem: & quomodo
vertere, & cōuertere se de-
beat ad altare, vel faldisto-
riū, vel ē contra: & de oscu-
latione altaris. Cap. xix. 36
De Libro tenēdo apud Ep̄m
non celebrantem, sed in Ve-
speris, aut in Missa solemnī
præsente: & quid ex eo le-
gere debeat. Cap. xx. 38
De circulis infra Missam so-
lēmē, q̄ corā Ep̄o celebra-
t, faciendis ante Ep̄m, quali-
ter, & quoties. Cap. xxj. 38
De Concionibus, seu Sermo-
nibus infra Missam solēmē
habendis, seu post Missam
in funere Ep̄i, aut alicuius
magni viri; & de habitu ser-
mocinantis. Cap. xxij. 39
De ordine, & modo imponē-
di thus ī thuribulū, illudq;
benedicēdi; & de thurifica-
tione in Vesperis, & Missis
solemnibus. Cap. xxij. 40
De ordine dandi pacem. .
Cap. xxiiij. 45
De forma dandi benedictio-
nē solēmē ab Ep̄o, & publi-
cādi indulgentiā, vbi, quo-
ties, & quādo. Cap. xxv. 46
De supplendis vicibus Cano-
nicorū, aliorūq; ministro-
rū deficiētū. Cap. xxvj. 48
De orationibus seu collectis,
& diuersis earum tonis.
Cap. xxvij. 48
De organo, organista, & mu-
sicis seu cantoribus, & nor-
ma per eos seruanda in di-
uinis. Cap. xxvij. 51
De missa, quæ sine cātu Ep̄o
cele-

I N D E X.

- celebratur. Cap. xxix. 52
De Missa, quæ sine cātu corā
Ep̄o celebratur in locis suæ
iurisdictionis. Cap. xxx. 53
De cæremonijs obseruandis
in Synodo prouinciali, vel
diœcesana. Cap. xxxj. 54

I N D E X C A P I T V M

Secundi Libri.

- D**E Vesperis solēnibus
Ep̄o in crastinū cele-
braturo. Cap. I. 57
De Vesperis solemnibus Epi-
scopo in crastinum non ce-
lebraturo. Cap. ij. 60
De Vesperis in Ecclesijs Ca-
thedralibus, absente Ep̄o,
vel in Collegiatis solemnī-
ter celebrandis. Cap. iij. 61
De Completorio. Cap. iv. 63
De Matutinis præsente Epi-
scopo. Cap. v. 64
De Matutinis in Cathedrali-
bus, & Collegiatis Ecclesijs
absente Ep̄o. Cap. vi. 66
De Laudibus, reliquisq; ho-
ris Canonicis. Cap. vij. 67
De Missa solemnī Episcopo
celebrante. Cap. viij. 68
De Missa Solemni, quæ corā
Ep̄o celebratur. Cap. ix. 80
De Vesperis, & Matutinis
pro defunctis. Cap. x. 81
De Missa Pōtificiali pro De-
functis p̄ Ep̄m celebranda,
& de sermone, & absolutio-
nib' post Missā. Cap. xj. 82
De Missa pro defunctis, q̄ co-
rā Ep̄o celebra-
t Cap. xij. 86
De Vesperis, & Missis in Do-
minicis Aduentus siue ab
Ep̄o, siue ab alio, præsente
Ep̄o, celebrādis. Ca. xiiij. 87
De Vigilia Natiuitatis D.N.
Iesu Christi, & de Matuti-
nis, & Missa in nocte cele-
branda. Cap. xiv. 88
De Festis, quæ occurrūt vsq;
ad diē Purificationis solēni-
ter celebrandis. Cap. xv. 89
De Festo Purificat. B. Virg.
& bñdictione, ac distribu-
tione cādelarū. Cap. xvj. 89
De Festo Purificationis ī Ca-
thedralibus, absente Ep̄o,
& in Collegiatis. C. xvij. 92
De Officio & Missa feria iij.
cinerum, Episcopo celebrā-
te, vel non celebrante, sed
præsente. Cap. xvij. 93
De eadem feria quarta Cine-
rum,

INDEX.

rū, Episcopo absente & in Collegiatis. Cap. xix.	96	scopo absente, & in Collegiatis. Cap. xxx.	118
De Dñicis Quadrag. vsq; ad Dñicā Palmarū. Cap. xx.	96	De Dominicis per annum. Cap. xxxj.	119
De Officio, & Missa in Dñica Palmarum. Cap. xxj.	97	De Litanij, & Processionibus maioribus, & minoribus, quę annis singulis fiūt. Cap. xxxij.	120
De Matutinis tenebrarum, quartę, quintę, & sextę ferię maioris hebd. C. xxij.	99	De Festo Sanctissimi Corporis Christi, & processione. Cap. xxxij.	121
De Officio, & Missa ferię v. in cena Dñi. Cap. xxij.	100	De alijs festis in genere, in quibus est solemniter celebrandum vltra superius expressa. Cap. xxxij.	125
De mandato, seu lotionepedum. Cap. xxij.	102	De Anniversarijs diebus electionis, & consecrationis Episcopi solemniter celebrandis. Cap. xxxv.	125
De Officio ferię sextę in parasceue, Episcopo celebrante. Cap. xxv.	104	De Anniversario Epī pximē defuncti. Cap. xxxvj.	126
De eodem officio, Epō non celebrāte, sed præsente, aut etiam absente, & in Collegiatis Ecclesijs. C. xxvj.	108	De Anniversario omniū Episcoporum, & Canonice Ecclesię Cathedralis Defunctorū. Cap. xxxvij.	126
De Sabbato Sancto, Epō celebrante. Cap. xxvij.	112	De ægrotatione, morte, funere, & exequijs Episcopi: & de supplicationibus ad Deum pro opportuna noui Episcopi electione impetranda. Cap. xxxvij.	127
De Sabbato Sancto, Episcopo non celebrante, sed præsente, vel absente, & in Collegiatis. Cap. xxvij.	115		
De Missa Solemni in die Paschę, Episcopo celebrante, & de communione generali. Cap. xxix.	117		
De eodem Festo Paschę, Episcopo absente, & in Collegiatis. Cap. xxx.			

FINIS.

CAERIMONIALIS EPISCOPORVM.

Liber Primus.

DE HABITU, ET ALIIS AGENDIS per Episcopos nuper electos. Cap. I.

Qum primum aliquis certior factus fuerit se aliqui Ecclesię Cathedrali, vel maiori a summo Pontifice in Consistorio prefectū, siue ille in curia Romana degat, siue ab ea absens sit, statim curabit sibi amplā coronam in capite decenter for-
 mari. Tunc, & non prius super vestem inferiorem talarē cum extra domum exhibit induet aliam vestem breuiorē apertam, vt per scissuras brachia extrahi possint, quod genus vestis Mantelletum vocant. Vestes autē huiusmodi, erunt vel ex lana, vel ex camelotto coloris violacei, nullo autem modo sericeę. Præsentes in Curia induti, vt supra, quam primum poterunt, adibūt summū Pontificem, & ei gratias agent de sua promotione, merita propria extenuando, & dignitatis gradū amplificando, seipsos, & Ecclesias ipsis commissas humiliter commendando, & tūc Rocchettum accipiant. Visitabunt deinde singulos Reuerendissimos S. R. E. Cardinales in eorum domibus, eisque officiosē gratias agent, se, & suas Ecclesias illis commendando, & offerendo. Absentes verò se ipsos Rocchetto, & alijs vestibus induent, & gratiarū actiones, & Ecclesiarum suarum com-
 A men.

mendationis officium per litteras, tam apud summum Pontificem, quam apud Reuerendissimos Dominos Cardinales peragere studebunt: & si erunt in propria sua Diocesi, vel prouincia, cum de eorum promotione certum nuntium habuerint, domi & foris utatur loco Mantelletti, Mozzetta eiusdem coloris supra Rocchettum, & tam presentes in Curia, quam absentes utentur, cum opus erit, pileo nigro, laneo, serico viridi suffulto, cum cordulis & floccis coloris viridis. Hæc, quæ de vestibus diximus, clericis, seu Presbyteris secularibus, seu regularibus, electis tantum conueniunt. Promoti verò ex regulari ordine non utuntur Rocchetto, sed retinent in vestibus colorem habitus suæ Religionis, & deferunt ubique Mozzettam eiusdem coloris, & birettum nigrum, pileo tamen viridi ornato, prout alij non regulares utuntur; sed Canonici Regulares utuntur

etiam Rocchetto, prout ante promotionem ad Episcopatum utebantur in sua congregatione.

**DE PRIMO ACCESSU
Episcopi, vel Archiepiscopi
ad suam diocesim, vel prouinciam.
Cap. II.**

Accessurus Episcopus ad suam diocesim, vel Archiepiscopus ad suam prouinciam, ante accessum poterit aliquas gratias, seu facultates à Sanctissimo Domino nostro Papa obtinere, præsertim Indulgentiam plenariam pro populo suæ primæ Missæ præsentis futuro. Insuper præparabit, quæ in itinere, & ingressu vsui esse poterunt; ut vestes Episcopales ordinarias; cappam Pontificalem violacei coloris, seu, si regularis fuerit, coloris habitus sui; pileum Pontificalem cordulis, ac floccis sericis coloris viridis ornatum; equi etiam, siue mulæ ornamenta opportuna; item libros neces-

necessarios, ut inter cæteros Pontificale & Ceremoniale; ac paramenta etiam sacra quæ pro ingressu erunt necessaria, id est, pluuiiale album cum stola, & mitra pretiosa, amictum, albam, cingulum, & annulum, nisi ea ad maiorem commoditatem a propria Ecclesia sumere velit. In discessu recitabit in Ecclesia, si commode fieri poterit, sin minus, antequam equum ascendat, cum suis clericis, & familiaribus itinerarium; idemque obseruabit quotidie mane post Missam, antequam equum ascendat, quamdiu erit in itinere: & si erit Archiepiscopus, quamprimum suam prouinciã intrauerit, faciet ante se deferri crucem per aliquem ex suis cappellanis, imagine sanctissimi Crucifixi ad se versa; & sibi occurrentes subditos genuflectentes signo crucis super illos facto benedicet. Cum autem erit vnus diei, vel bidui spatium propinquus propriæ ciuitati, significabit Vicario suo,

& Canonicis, ac Capitulo, nec non Magistratui, & officialibus ciuitatis diem, & horam sui ingressus, ut possint omnes se præparare, ut ei obuiam eant, cumque debito honore prosequatur. Præmittet etiã aliquem ex suis, qui clerum, & alios, ad quos spectat, admoneat, ut processionem habendam in huiusmodi ingressu indicant; præparari faciant baldachinum in porta ciuitatis, & deputari qui illud portent supra Episcopum, ut inferius dicetur. Vias etiam, per quas eundum erit, mundari, ac floribus, vel frondibus conspergi in signum letitiæ curent. Die præstituta Canonici, & Capitulum cum toto clero debent processionali ritu accedere ad portam ciuitatis, ibique consistere; Magistratus vero, & officiales cum ciuibus, & populo obuiam ire Episcopo extra portam. Episcopus interim in aliquo sacello, seu honesto, & conuenienti loco parum distante a

porta ciuitatis descendat de mula vel equo, ac deposito itinerario habitu, induet capam Pontificalem, iterumq; ascendet mulam ornatā Pontificalibus ephippijs, & stragula violacei coloris, ac pileum Pontificalem solemniorem in capite geret; atque ita equitabit suis familiaribus, & domesticis ipsum comitantibus vsque ad portam ciuitatis, ubi descendens e mula genuflectet super tapete stratum, & puluinem paratum; & deuote osculabitur crucem sibi per digniorem ex Capitulo pluuiali indutū oblatam. Mox surgens in aliquo sacello, vel loco ad id parato accipiet, deposita cappa, paramenta sacra, videlicet amictum, albam, cingulum, stolam, & pluuiale album, ac demum mitram pretiosam, cōscendet quē equū serico albo vndique tectum & decenter ornatum. Ordo autem procedendi erit. Equitabunt primo ciues omnes, deinde familiares Episcopi,

tum Magistratus, & officiales ciuitatis, Barones & Principes, si qui aderunt; mox clerus omnis pedibus incedens præcedente sua cruce quem cantores subsequuntur cantantes, ut in Pontificali; post hos Canonici, & Capitulum Ecclesiæ, & si fuerit Archiepiscopus, antecedit crux Archiepiscopalis, inter quam, & Archiepiscopū nemo erit, nisi Dignitates, & Canonici; demum Archiepiscopus, seu Episcopus mitratus equitabit sub baldachino, quod portabitur primo loco per Magistratum ciuitatis, deinde per nobiles ciues vsque ad Ecclesiam, siue per eos, quibus ex consuetudine, vel ex priuilegio id conuenit. Ipse Episcopus memor erit populo manu dextera aperta, & extensa frequenter benedicere, signum crucis faciēs. Post Episcopum equitabunt Prælati, si qui erunt, & reliqui togati. Ante portam Ecclesiæ Episcopus descendet ex equo super tapete stratum ibidem

ibidem extensum, & capiet aspersoriū de manu dignioris de Capitulo antedicti, ut supra induti, quo se, & alios asperget aqua benedicta, ac ministrante eodē, qui aspersorium obtulit, digniore nauiculam, imponet in thuribulum, quod aliquis Acolitus tenet, thus more solito benedictum, tum prædictus dignior ex Capitulo accipiens thuribulum de manu Acoliti, stans facta prius profunda capitis inclinatione ante Episcopum, thurificet illum stantem cum mitra triplici ductu thuribuli; & præcedentibus clero, Canonici & dignitatibus, atque hymnum [Te Deum laudamus &c.] cantantibus ad altare Sanctissimi Sacramenti, si est aliud ab altari maiori, consistet: ibi Episcopus, & deposita mitra, ac facta genuflexione vsque ad terrā ante ipsum Sanctissimum Sacramentum, genuflectet iterum super puluino ibidem parato, & orabit; deinde surget, & facta iterū

reuerentia cum genuflexione Sanctissimo Sacramento, accipiet mitram, & procedet ad altare maius, ubi ante infimum gradum, deposita mitra, faciet cruci super altare positæ reuerentiam, caput profundè inclinando, deinde genuflectet super puluino, & genuflexorio ibi parato, & orabit: & interim ille dignior ut supra indutus, accedet ad altare, & in cornu Epistolæ stans versus orantē Episcopū finito hymno [Te Deum] cantabit ex libro super altare posito Vers. [Protector &c.] & alia, prout in Pontificali. Cum dicitur [Per Dominum nostrum &c.] post orationem, Episcopus surget a faldistorio, & facta altari reuerentia, ibit ad sedē suam Pontificalem, in qua sedēs recipiet omnes Dignitates, Canonicos, & alios de Capitulo ad osculū manus, cantoribus interim antiphonam, vel Psalmum aliquem cantantibus, vel organista organum pulsante. Deinde accedet

cedet Episcopus ad altare; quod, deposita mitra ante infimum gradū, & facta interim cruci reuerentia, in medio osculabitur, & cantata prius Antiphona Sancti, vel Patroni ciuitatis cū suis Versiculo, & Resp. à choro, vel cantoribus, cantabit ipse in cornu Epistolæ orationem eiusdem Sancti, vel Patroni; qua finita, accipiet mitram; ad medium altaris reuertetur, & dabit benedictionem solemnem cantando, prout in dicto Pontificali; & cum dicet [Benedicat vos &c.] accipiet manu sinistra baculum pastorem; & si erit Archiepiscopus, benedictionē dabit capite detecto, habens ante se crucem suam, facta illi prius reuerentia. Benedictione data, pronuntientur Indulgentiæ per aliquem Canonicum alta voce sub hac forma [Reuerendissimus in Christo pater, & Dominus, Dominus N. Dei, & Apostolice sedis gratia huius N. Ecclesiæ Episcopus dat & con-

cedit omnibus hic præsentibus quadraginta dies de vera Indulgentia in forma Ecclesiæ consueta. Rogate Deū pro felici statu Sanctissimi D. N. Clementis diuina prouidentia Papæ VIII. dominationis sue Reuerendissime, & Sanctæ matris Ecclesiæ.] Deinde Episcopus facta prius cruci reuerentia, depositis paramentis, & assumpta cappa, procedet ad locū suæ habitationis, quem dignior ille de Capitulo, dimisso pluuiali, & alij Canonici, in habitu canonicali comitentur, si habitatio erit contigua, vel vicina Ecclesiæ. Si verò distantior, vsque ad portam ipsius Ecclesiæ. Quod si adesset aliquis magnus Princeps, qui vellet Episcopum vsque ad portā hospitij comitari, debet Episcopus aliquātulū resistere, nō tamen huiusmodi obsequij, & pietatis officium recusare; præsertim si habitationis locus non multum distet, sed ei pro tali humanitate gratias agere. Si cōtingeret,

tingeret, dum Episcopus ad suam ciuitatē proficiscitur, transire per aliquem locum insignem sue diæcesis, vel in eo hospitari, & clerus, ac Magistratus eius loci eum honorare cupiant, permittet quidem, vt ei obuiam eant, etiā extra locū, & eum comitentur vsque ad Ecclesiam primariam eius loci, & facta ibi oratione, vsq; ad locum ubi hospitaturus est, non mutato habitu itinerario, sed nulla fiet processio: quando verò Episcopus post ingressum in ciuitatem propriam voluerit alias ciuitates, vel oppida insignia sue diocesis visitare, conueniens erit, vt prima vice recipiatur cum sacra clericali, & regularis processione. Ipse verò non erit mitra, & pluuiali indutus, sed equitabit mulam ornata Pontificalibus ephippijs cum cappa, & pileo Pontificali, & offeretur ei in porta Crux osculanda, & alia omnia fient etiam in Ecclesia, prout de ciuitate propria,

& primaria suæ diæcesis dictum fuit.

DE HABITU ORDINARIO Archiepiscopi, & Episcopi in sua prouincia, vel diocesi, vel ciuitate.

Cap. III.

Episcopus postquā ad suam Diocēsim & ciuitatē, & Archiepiscopus ad suā prouinciam, peruenit, vt poterit vestibus violaceis, siue laneis, siue ex camelatto, superinduta super Rocchettum Mozzetta. Et domi eodem vtetur habitu, saltem dum sit aliqua congregatio coram ipso Episcopo, vel ordinandorum examen, vel aliquid simile; ac etiam quoties erunt congregationes coram Metropolitanano, dum celebratur Concilium prouinciale, quo habitu, scilicet, Mozzetta cum Rocchetto discoperto in dictis cōgregationibus vtetur, tam ipse Metropolitanus, quam alij Episcopi prouinciales

ciales, qui ibidem pro Synodo celebranda conuenerunt. Eodem quoque habitu Episcopus indutus erit, quoties per ciuitatem, & terras, seu oppida suę diœcesis incedet. Sed habenda est distinctio temporum; nam in Aduentu, incipiendo à Septuagesima per totam Quadragesimam, itē in omnibus vigilijs, quibus ieiunatur, & in quatuor temporibus (exceptis his, quę incidunt post Pentecosten) ac sextis ferijs totius anni, differens erit vestium gestatio. Quia tunc Episcopum decet uti vestibus laneis, & nigri coloris, excipiendo tamen aliquot dies, quibus signū mortis ostendi non debet, videlicet a die Natiuitatis Domini, & per totam octauā Epiphanię, a die Dominicę Resurrectionis vsque ad Dominicam Trinitatis, item per octauas Festorum Sanctissimi Sacramenti, Assumptionis gloriosę Virginis Marię, & beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, & omnium sanctorum, & Sancti Patroni alius cuius ciuitatis, ac Dedicationis proprię Ecclesię; item in anniuersarijs electionis & consecrationis ipsius Episcopi; die aduentus alicuius magni Principis, vel cum celebratur aliqua publica lætitia: in alijs verò octauis minoribus, ut Natiuitatis Gloriosę Virginis, sancti Ioannis Baptistę, sancti Laurentij, dies tantum octauarum excipiuntur, similiter excipiuntur omnia festa duplicia, quę per annum incidunt extra Aduentum, Septuagesimam, Quadragesimam; sed Annunciationis festo, etiam si infra Quadragesimam occurrat vestibus violaceis uti debent. Hęc, quę dicta sunt, circa vestes quotidianas obseruanda sunt. Quoad cappas vero, quibus Episcopi in Ecclesijs utuntur, id erit obseruandum, ut regulariter sint laneę, & violaceę, & non alterius coloris. In solemnioribus tamē festis, quę in rubricis Breuiarij primę classis vocantur, dempto tri-

duo

duo ante Pascha, poterit Episcopus etiam uti cappa ex camelotto coloris violacei, nulloatenus alterius coloris, quibus quidem cappis pelliculę albę circa collum, & pectus de more consutę sint, quę deinde vigilia Pētecostes seu pro diuersitate locorum citius aut tardius prout Episcopo opportunum videbitur, pręintimatis etiam Canonici, qui cappis utuntur, quod die mutari debeant, remouetur, & loco pellicularum sericum rubrum apponitur. Canonici verò regulariter in Ecclesijs, ubi illis utuntur, eas omninò deponunt, & loco earum assumunt cottas supra Rocchetti. Cæterum quod dicitur de huiusmodi Episcoporum habitu, tam capparū, quàm cæterarum vestium, non est intelligendū de Episcopis regularibus, qui non mutant colorem sui habitus, neque induunt Rocchetti, sed in Ecclesia propria uti debent cappa coloris suę religioni conuenientis, pellibus,

seu serico eiusdē coloris suffulta. Excipiuntur ab hac regula, uti dictum est, Canonici regulares, qui Rocchetto utuntur. Omnes autem tam seculares, quàm religiosi Episcopi galero utuntur a parte exteriori nigro, cui ab interiori sericum coloris viridis suffulciatur, cordulis pariter, & floccis sericeis viridibus ab eo pendentibus. Galerus quoque duplicis formę habendus est, alter quo in solemnioribus equitationibus utuntur eiusdem formę (præter colorem) quo Reuerendissimi Cardinales Pontificaliter equitantes uti consueuerunt, alter simplicior, vterque ex lana, ac serico viridi exornati. Extra diœcesim, & Ecclesiam suam Episcopi nō utuntur cappa, præterquā in Romana curia, cum in diuinis Pontifice maximo, vel sacro Cardinaliū collegio præsentē assistunt. Dum iter agunt, utuntur breuioribus vestibus cū manicis sub genu per palmam, vel ultra protensis, coloris

B

loris temporum diuersitati conuenientis, vt supra explicatum fuit, circa collum verò fasciam sericeam coloris nigri, latitudinis duorum palmorum, vel circa, longitudinis ferè ad mensuram vestiū pendendum habere consueuerunt. In Diœcesi autem, vel prouincia Mozzetta superinduenda est.

Q V O M O D O S E
gerere debeat Episcopus, vel Archiepiscopus circa benedictiones, & alia Episcopalia munia in sua diœcesi, vel prouincia. Et quid, si Legatus Apostolicus, aut Cardinalis aut Cardinalis non Legatus vel Nuntius aut aliquis Prælatus ibidem sit.
Cap. IIII.

 Vando Episcopus ambulat, vequitat per suam ciuitatem, vel diœcesim manu aperta singulis benedicit, & si est Archiepiscopus crucem etiam ante se deferri facit. In Ecclesijs verò

sua diœcesis, vel Prouinciæ etiam exemptis dabit benedictionem solemnem; aliaque omnia ad officium suum pertinentia faciet, prout passim suis locis declarabitur: Sed si contingat Cardinalem legatum de latere esse simul cum Episcopo in eius diœcesi, vel prouincia, abstinebit Episcopus non solum a benedictionibus solemnibus, sed etiam priuatis; & si erit Archiepiscopus, nullatenus permittet ante se deferri crucem, etiam si ipse Archiepiscopus esset Cardinalis. Quod si esset præsens Cardinalis non Legatus vna cum Episcopo non Cardinali, abstinebit simili modo Episcopus nō celebrans, ab omnibus benedictionibus, nec crucem sibi præferri permittet, si erit Archiepiscopus, remittens omnia munia Episcopalia exercenda ipsi Cardinali præsentī: celebrās verò debet Episcopus per aliquem suum capellanum Cardinali præsentī significare, vt omnia prædicta munia exercere,

cere, & benedictionem dare dignetur: Quæ si Cardinalis facere & exercere ex vrbinitate noluerit; poterit Episcopus celebrās prædicta omnia adimplere. Si verò Episcopus ipse esset etiam S. R. E. Cardinalis, & nō celebraret præsentē alio Cardinali; Debet ipse Cardinalis Episcopus alium Cardinalem præsentem rogare vt omnes benedictiones Thuris, aquæ & ministrorum faciat, ac in fine populo solēniter benedicat. Quæ si Cardinalis præsens facere recusauerit, poterit ipse Cardinalis Episcopus prædicta omnia vel remittere ad celebrantem, vel ipse exercere; dummodo quando in fine populo solemnem benedictionem daturus erit, non stet apud sedem, sed propter reuerentiam Cardinalis præsentis accedat ad altare & inde populo solemniter benedicat. Si vero ipse Cardinalis Episcopus celebraret præsentē alio Cardinali non legato, omnes benedictiones,

& alia munia Episcopalia dabit, & exercebit ipse Cardinalis celebrās. Sed propter aduentum alterius Episcopi nō cessabit obire sua munia prædicta; nec relinquet sua insignia, licet in cæteris honorifice eum tractare, & recipere debeat; ac domi ponet eum a dextris, secus extra domū. Si erit præsens Nuntius Apostolicus, habens in eo loco facultates legati de latere, Episcopus ab eisdem abstinebit, a quibus illi cauendum esse dictum est præsentē Cardinali non legato. Sed si non habeat huiusmodi facultates, sed sit simplex Nuntius, aut Collector generalis, vel etiā si habeat facultates non tamen in ea ciuitate, vel locoditioni Episcopali subiecto; Episcopus fungetur officio suo, neque ob eius præsentiam sua munia intermitteret. Vt autem Episcopus commodius sua munia Episcopalia exercere valeat, puta consecrare, ordinare conficere Oleum Sanctum, & similia facere, ex

urbanitate Legatus, seu Cardinalis, Nuntius, aut Metropolitanus in ciuitate praesentes huiusmodi actibus interuenire non curent: ne ob eorum praesentiam, & dignitatem, vel Episcopus a necessarijs functionibus Episcopali-
bus abstinere cogatur, vel sal-
tim interposita mora, & ma-
iori cū difficultate actus præ-
dicti executioni demanden-
tur. De Gubernatoribus ve-
rò ciuitatum praesentibus, præ-
eminentia semper sit Epi-
scopi, tam intra, quàm extra
Ecclesiam. Magistratus verò
& alios magnates, & viros
nobiles, & præcipuè Princi-
pes magnos, & potentes, Epi-
scopus pro eorum qualitate,
& gradu honorabit, non ta-
men ob eorum praesentiam
cessabit vnquàm a suo offi-
cio, neque ita illis sese submit-
tet, vt qui patris locū tenet,
ministri munus subire videa-
tur; sed memor sit dignitatis
suae, quæ tātō opere illi ex Tri-
dentini Concilij grauissimo
decreto commendatur.

Si vero Episcopus obuiam
iret alicui Cardinali Legato,
vel non Legato ad eius ciui-
tatem aduenienti, vsque ad
portam, vel extra eam, vel e-
tiam si cum eisdem per urbē
incederet, induet supra Roc-
chettum Mantelletum, &
abstinebit a delatione crucis
ante se, si erit Archiepisco-
pus, ob reuerentiam officij,
& dignitatis illius. Et, si erit
Cardinalis Legatus, abstine-
bit etiam ab vsu Mozzettæ;
Secus si alicui maximo Prin-
cipi, aut dignissimo Prælato,
vel Nuntio Apostolico ob-
uiam iret, quo casu non mu-
tat habitum. Equorum au-
tem, seu mularum stragulae,
& phaleræ, & ornāmēta Epi-
scopo equitante ex panno la-
neo coloris nigri, seu viola-
cei, vt supra, plus, minusue
composita erunt, prout ipse
Episcopus solemniùs aut sim-
pliciùs equitabit, nisi para-
tus Pontificaliter equitabit.

De

De officio Magistrorum ce-
rimoniarum. Cap. V.

Ntequam cērimo-
niarum regulæ &
vsus explicentur,
de ipsis cērimo-
niarum Magistris, quorum
ministerio, & cura omnia
Ecclesiastica munia obeun-
da sunt, statuendū est. Cura-
bit ergo Episcopus, vt duo,
si fieri possit, de gremio suæ
Ecclesiæ aspectu, & statura
corporis conuenienti, & mul-
to magis sciētia, & bonis mo-
ribus præditi, experti, & doci-
les ad huiusmodi onus assu-
mantur: quorum primus Vi-
gesimum quintum saltim at-
tingat annum, sitque in Pres-
byterali ordine constitutus,
bonis artibus instructus, & si
fieri posset, Iuris canonici,
vel Theologiæ intelligentiā
habeat, diuinorū officiorū,
ac rituum Ecclesiasticorum
assiduus, & diligens perscru-
tator. Is erit in primis sollici-
tus circa personam Episcopi,
aliarumq; personarum digni-

tate, aut nobilitate præstan-
tium; vt eis præsto sit si quid
petant, aut si qua de re admo-
nendi erunt; ac nihilo minus
omnia circumspiciat, singu-
lorū munia perpendat. Quā-
do autem erunt celebranda
officia, quæ non ita frequen-
ter occurrunt, & quæ solem-
niori ritu, apparatuque pera-
gi solent; præsertim quando
ad ea accederent magni viri,
vt Cardinales, Principes, Du-
ces, & similes, per diem aut
plures dies antea præsens vi-
deat, & intelligat, an omnia
rectè disposita, & ordinata
sint, quæ ad celebrationem
spectant; nempe an Ecclesia,
altare, abacus, sedes Pontifi-
calis, Canonorum, Magi-
stratuumque sedilia sint de-
center apparata ornataque,
an cetera ad ipsius celebratio-
nis actum necessaria, vt sacræ
vestes, paramenta, & vasa,
candelabra, cerei, funalia, alia
que vtēilia sint suo queque
loco præparata, & congruè
disposita iuxta normam, &
regulas, quæ, sequētibus Ca-
pitulis

pitulis tradentur: nec graue-
tur aliquando (cum viderit
necessarium) etiam suis ma-
nibus adiuuare ministros, cæ-
terosque omnes, quorū ope-
ra vti oportebit: præmoneat,
atq; instruat, quos opus fue-
rit, exhibitis etiam schedulis:
si quid enim erroris accidat,
aut incautè fiat, ipsi vni cæri-
moniaro imputari solet. Al-
ter vero iunior, qui saltem in
sacro ordine sit constitutus,
^{præcipuam curam geret cir-}
^{ca personam celebrantis, ac}
ministratorum illius: cumque
opus erit aliquos ducere, aut
reducere, faciat id modestè,
& discrete summissa voce, ac
solo nutu, si fieri possit quæ-
cumque agenda sint, de-
monstrans: non discurrat
velociter, non caput voluat:
aut manus iactet indecen-
ter. Caueat demum, ne in
suis actibus affectationis vi-
tio notetur, sed quicquid
aget, cum grauitate, & con-
gruenti mora, ac cum deco-
ro corporis gestu, ita perage-
re curabit, vt cæteris deuo-

tionem, & reuerentiam pa-
riat, ipseq; ab omnibus com-
mendari mereatur. Vnus ta-
men alterius defectum, cum
opus erit, modestia ac silen-
tio corrigere, & supplere stu-
deat. Ambo simul conue-
niant, antequam in ipso rei
gerendæ actu sint; præuideāt
quæ sint agēda, ac onera in-
ter se partiantur, concordēs-
que sint, ne repræhendi ab
alijs iure possint, qui docere
& instruere omnes debent.
^{Satius est enim vnum, quam}
^{plures esse, nisi fuerint con-}
cordes. Eorū habitus sit ho-
nestus, & clericalis, ipsaque
vestis inferior, vbi commo-
dè fieri possit coloris viola-
cei, super quam, dum diuina
officia celebrantur, cottam
mūdā induent. Ad eorum
quoque officium spectabit,
præsertim vbi non adest par-
ticularis magister chori, cura-
re, vt intra chorum nulla fiāt
colloquia, nec sint, qui risu,
aliove incompósito, seu mi-
nus modesto actu rem diui-
nam turbent; non qui cum
cætero-

cæterorum scandalo dor-
miant; litteras, aut alias scri-
pturas legant: sed nec libros,
aut ipsum Breuiarium, aut
Diurnū in manibus habeāt,
vt ex illis priuatim horas, aut
orationes recitent, sed illas al-
ta voce vna cum choro di-
cant, aut cantent, & ad id li-
brum habere permittantur.
Ne quis gestum aliquem ab
alijs differētem ~~demonstret~~,
vt cum alij stant, quis sedeat,
vel genuflectat, vel è contra:
sed detur opera, vt omnes
vniformi ritu attentè, deuo-
tè, & reuerenter diuinis mi-
sterijs atque officijs assistere,
eaque toto cordis affectu ad-
mirari, & cōtemplari videan-
tur: ac silentium diligenter
seruetur. Quæ omnia, vt sine
contradictione quietius per-
ficientur, Episcopi cura erit,
omnes tam Canonicos, quā
alios de choro præmonere,
vt ipsis cærimoniaris in his
quæ ad cultum diuinum spe-
ctant sine cōtradictione obe-
diant; nec tātum eorum ver-
bis acquiescant, sed vt ocu-

los in ipsos conuertētes ob-
seruēt, & illicò illis nutu, aut
leui aliquo signo, vel intuitu
quod agēdum sit, significan-
tibus, statim pareant. Alia ve-
rò nōnulla quæ ad ipsorum
cærimoniarum officium spe-
ctant, velut thuribulum de-
ferre ad Episcopum: & ad al-
tare ducere, & reducere Dia-
conum, & subdiaconum,
~~aliosque omnes tam maio-~~
res, quē minores ministros,
quorū opera in re sacra, aut
alibi requiritur, inferius suis
quæque locis in operis cursu
exponētur. Si Ecclesia sit am-
pla, & numero clericorum
ac beneficiatorum abundās,
~~possent arbitrio Episcopi,~~
aut iuxta consuetudines Ec-
clesiarum aliqui ex eiusdem
Ecclesiæ gremio subministri
adhiberi, qui in aliquibus ca-
sibus, tam in choro, quā
extra ipsos cærimoniaros
adiuuarent: velut, indicendo
silentium populo, atque oc-
currendo, quoad valerent,
tumultui, & scandalis, quæ
forte in ipsa Ecclesia ~~omni~~
possent:

possent: atque etiā circumspiciendo per totam Ecclesiā ne quid indecenter fiat: neue extinguātur lampades, & cerei: aut ne flamma ex cereis ultra modum profluat, vel quid indecorum super altaria, aut alijs in locis eueniat. Item viros a mulieribus cum commode fieri potest, distinguendo, & separando, ordinem sessionum inter laicos aduertendo, eosque admonendo, quādo surgere, sedere, vel genuflectere debeant; aliaque huiusmodi praeuidendo, & operando, prout oportunū erit: atque a dictis duobus ceremoniaris cum opus erit admonebuntur, quibus praeterea subditi & obedientes esse debeant, & vt ab omnibus cognoscantur, eorumque officium commodius, ac maiori cum auctoritate exercere, & exequi valeant, posset eis concedi vsus aliquarum ferularum serico vel panno tectarum, cū aliquibus ornamentis aut insignibus sancti Patroni, vel Eccle-

siae, vel Episcopi componendarum, quas semper manibus gestarent. Vt autem ipsi ceremoniarum magistri necessarijs rebus pro victu, & vestitu iuxta eorum statum non indigeant, animumque diuersis curis, & perturbationibus defatigare, & distrahere non cogantur, sed a cunctis alijs negotijs remoti omni studio, & diligentia, ac toto pectore in commissam ipsis curam, & munus suum facilius incubere possint, prouidebit Episcopus vt ipsis constitutur aliquod certum, & competens stipendium: & in super, vt eis applicentur emolumenta aliqua extraordinaria: itē aliquibus priuilegijs, & praerogatiuis decorentur: vt prōptiori animo suo muneri satisfaciant, ac libros necessarios sibi parare possint: videlicet, Pontificale, Cerimoniale Romanum, Cerimoniale Episcoporum, librum de myster. Missae Innoc. Papae III. Rationale diuinorum officiorum, Io. Stephanum

phanum Durantum de ritibus Ecclesiasticis, diuersosque alios auctores de officijs diuinis tam antiquos, quam recentiores, aliosque plures, quos sibi opportunos iudicabunt, vt non solum actione, & opere sint parati, sed etiam cum opus fuerit de his, quae fiunt, rationem reddere, quod eius fieri possit, valeant.

DE OFFICIO SACRISTAE. Cap. VI.

fficiū Sacristae in singulis Ecclesijs Cathedralibus, & Collegiatis per necessarium est. Idcirco in Sacristam eligendus est qui ad huiusmodi officium fideliter & strenuē exercendum idoneus, & aptus merito censerī possit. Assumendus autem est de gremio ipsius Ecclesiae, vel aliunde, prout magis expedire videbitur, qui in Sacerdotali ordine sit constitutus, & cui praesto esse debebūt alij clerici coad-

iutores, plures, vel pauciores pro Ecclesiae necessitate, & facultatibus. Eius praecipua cura erit, vt paramenta sacra, vasa, libri, cerei, ornamenta, instrumentaque pro vsu Ecclesiae, & altarium ac reliqua praeterea supellex Ecclesiastica sana, integra & munda conseruentur: eaque cum attrita, aut lacera erunt, renouari, appararique procuraret. Sed in primis (vbi alias talis cura peculiariter non sit commissa alteri) diligentissimē curabit, vt ea, quae ad sacrosanctae Eucharistiae cultum, & honorem spectant, nitidē conseruentur, locustue, seu tabernaculum, vbi custoditur, diligentissimē, & fidei clauibus obseretur: lampades circa illam numquam non ardeant: illaque saltem semel in hebdomada mute- tur, & renouetur: ad infirmos debita cum reuerentia & honore deferatur. Pariter & circa fontem Baptismalē & sacri Chrismatis, aliorumque sacrorum oleorum con-

C serua-

seruationem diligentissimam curam adhibebit iuxta præscriptam sibi ab Episcopo, & alijs, ad quos spectat, normam. Et quod ad sacrum Oleum infirmorum attinet, procuret illud in vase ab alijs separato custodiri, illudque solum ab alijs seiunctum ad vngendos ægrotos deferri. Idem & de sacris Sactorum Reliquijs dicitur, vt scilicet fideliter, & honorificè afferuentur. Aqua benedicta singulis saltem hebdomadis renouetur, ac denique vt tota Ecclesia, & singula illius sacella, & altaria semper munda, & nitida sint, nec per incuriam obsolescant. Curabit etiã pro temporum, dierumque festorum qualitate, vt ea decenter ornentur, prout latius infra Cap. de Ecclesiæ ornatu dicitur. Cũ Missæ, & cætera diuina officia solemniter celebranda erũt, siue per Episcopum, siue per alios, ipse peculiarem curam geret, vt altare maius, credentia, tribuna, chorus, & secretarium, vbi Episcopus sacris vestibus paratur, necessarijs rebus, & ornamentis quæ in eodem Capitulo exprimuntur opportunè instruantur, ne eorum aliqua deesse contingat: in quibus perquirendis, & expectandis indecenter atque incommode tempus teratur. Aderit apud altare in cornu Epistolæ, cũ oblata erunt offerenda, & prægustabit de hostia, vino, & aqua, porrigente Diacono. Ad eum etiam spectat, vt per campanarum sonum indicetur horæ Vesperarum, Matutinarum, & Missæ, ac reliquarum horarum Canoniarum: item cum in Missa maiori eleuatur Sactissimum Sacramentum, vel quãdo illud ad infirmos deferendum est: & vt matutino, meridiano, ac vespertino tempore diebus singulis, salutationis Angelicę signum detur. Demũ, vt ab ipsa sacristia laicorum nimia frequentia, indecentes sermones, iurgia, rixæ, actusque profani remoueantur, diligenter

ligentiam adhibeat, vt Sacerdotes Missas celebraturi opportuno tempore, & ordine exeant, pro populi, personarumque concursu. Ad ipsum spectabit eleemosynas, quæ pro Missis celebrandis dantur custodire, & adnotare in libris Sacristiæ, & inter illos, ad quos spectat distribuere. Habeatur tabella, in qua descriptæ sint Missæ, & anniuersaria infra annum statutis diebus celebranda, vt omni exacta diligentia benefactorum intentioni satisfiat. Inuigilet idem Sacrista, vt mantilia, pro manibus Sacerdotum, qui celebraturi sunt, in promptu habeantur, eaque sint munda, & nitida: omniaque alia providere studeat, quæ secundum Ecclesiæ ritum, & consuetudinem providenda erunt. Vt vero magis accurate tam Sacrista, quam ipsius adiutores munus suum adimpleant, optimè factum erit, si vnus, vel duo, ex Canonicis eis præficiantur singulis annis, vel sæ-

pius, vt plus expedire videbitur, mutandi, vt sic per vices de rebus Ecclesiæ notitiam assequantur.

DE OFFICIO PRESBYTERI ASSISTENTIS tam in Vesperis quam in Missis.

Cap. VII.

Unter omnes Episcopi ministros, qui ei in diuinis assistunt, & seruiunt, primus, & dignior est Presbyter assistens, qui idcirco debet esse dignior ex Presbyteris, tã Canonicis, quàm Dignitatibus, qui in choro cum alijs sedere solent; nec refert, quo nomine nuncupetur, an Archidiaconus, an Archipresbyter, sed attenditur, vt sit dignior omninò ex omnibus, & in Sacerdotio constitutus, atque in Sacerdotalibus officijs expertus, vt dignè, & decenter officium suum exercere valeat, & opportunè Episcopo rem diuinam agenti ministrare possit. Igitur Episcopo officium

in vesp̄is facturo ipse simul cum alijs Canonicis capiet paramenta, videlicet, amictū super Rocchetto, aut cotta, & super eo pluuiale tempori congruum, sine tamen formalio ad pectus, & cum Episcopus paratus erit sacris paramentis, ipse imponet ei anulum. Cū vero Episcopus primā Antiphonam erit intonaturus, ipse librum supra caput sustinere debet, quem ministri aliās de libro, & candelæ seruientes adiuuabunt. Intonata ergo prima Antiphona, eaque per chorum completa, inceptoque primo Psalmo, sedebit in aliquo scabello, vel sede prope Episcopum, ante ipsius faciē a dextris, vel a sinistris, prout loci situs patietur, regulariter tamē a dextris, dummodo nec altari, neque Episcopo renes directē vertat, sed maneat semiuersus. Tertiam Antiphonam ipse Presbyter assistens stans in eodem loco, ac præintonante sibi illā Subdiacono, vel alio mini-

stro, intonabit voce intelligibili. Cum Episcopus erit intonaturus Hymnum, eodem modo librum sustinebit, prout de prima Antiphona dictum est: quo intonato, redibit ad locum suum, stans ibi vsq; ad finem Hymni. Idem faciet, cum Episcopus intonabit Antiphonam ad Magnificat, qua intonata, & Episcopo sedente, capiet nauiculā incensi de manu Acoliti, illamque cum cochleari prius deosculato, ac manu quoq; illius prius osculata, porriget Episcopo, vt ex ea imponat incensum in thuribulum more solito dicens. **[Benedicite. Pater Reuerendissime]** quo facto, reddet nauiculam Acolito & expectabit stans quousq; inchoetur Magnificat; quo cantico incepto, sequetur Episcopū ad altare euntem, vbi postquam ille osculatus fuerit altare, offeret ei thuribulum ab Acolito acceptum, cuius catenularū summitatem ipse manu dextera tenens eam-

que,

que, deosculans ad sinistram Episcopi porriget; thuribulum verò quod ipse manu sinistra sustinet in dextra Episcopi collocat, quam deosculatur, & dum Episcopus thurificat altare, eleuat illi partem dexteram pluuialis, ne eum thurificatē impediatur: ac finita thurificatione stans in cornu Epistolę recipit thuribulum de manu Episcopi, osculādo prius eius manum dexteram, illudque Acolito dat. Cum Episcopus redierit ad sedem suam, tunc ipse stans ante infimum gradum solij Episcopalis, recipit thuribulum de manu Acoliti, & thurificat triplici ductu Episcopum stantem cum mitra cui Episcopus benedicit ac rursus deposito thuribulo in manu Acoliti, ipse accedit ad sedem suę assistentię, & ibi stans thurificatur a subdiacono, vel, eo deficiente, ab Acolito duplici ductu thuribuli. Cum Episcopus cantaturus est orationem, accedit, & sustinet librum, vt aliās, deinde reuertitur ad locum suum. Cum verò Missa solemnis ab Episcopo erit celebrāda, eius præcipua cura erit, totā Missam præuidisse, omnesque cærimonias, & actus quos Episcopus facturus est, obseruasse, ac signacula in libro Missali, in quo lecturus est Episcopus, locis congruis disposuisse, vt prestò illi esse possit, suggerendo illi submissa voce, vel modestè nutu indicando, si in aliquo fortè, vel memorię lapsu, vel alia de causa deficeret, aut titubaret, præsertim apud altare, dum sacrosancta mysteria peragit. Igitur ipsa die qua Missa celebrāda erit, cotta, vel habitu suo Canonicali indutus, postquam Episcopum ad Ecclesiam venientē comitatus fuerit, opportunè aderit ad eum in secretario: & incepta hōra tertia, atque incipiente Episcopo legere Psalmos. **[Quā dilecta &c.]** cum alijs sequētibus, ipse ad eius sinistram stans alternatim respōdebit, duobus quoque

Diacono-

Diaconis assistentibus pariter cum ipso respondentibus, & circa finem Tertiæ induet se pluuiali, & sic paratus sustinebit librum supra caput, cū Episcopus cantabit Orationem Tertiæ: & lauante Episcopo manus, porriget & mātīle ad tergendum: post lotas, & terfas man⁹ Episcopi, reponet annulos ordinarios in eiusdem Episcopi digitos cum debitis osculis, si quos ante lotionem deposuerat. Episcopo omnibus sacris paramētis induto, ac sedente, imponet annulum Pontificalem in digitum annularem dexteræ manus, illius annulo, & manu prius deosculatis, mox nauiculam incensificum cochleari eidem ministrat, vt imponat thus in thuribulum, antequam a secretario discedat. Cum autem Episcopus procedit versus altare, ipse ante illum incedit ad dexteram Diaconi Euangelium cantaturi, & cum Episcopus ante infimum gradū altaris facta cruci reuerentia, incipit confessionem, ipse ad eius dexteram stans respondet simul cum Diacono stante a sinistris, & cum dicit in confessione [Tibi Pater, & Te Pater] profundè versus Episcopum caput inclinabit. Finita confessione, & osculato per Episcopum altari, dum Subdiaconus in cornu Euangelij porrigit librum Euāgeliorum osculandum Episcopo, ipse adiuuat manum ad librum apponendo, deinde retrahit se cum libro extra cornu Euangelij, dū Episcopus thurificat altare: & redeunte Episcopo ad sedem suam, ipse eum sequitur, & apud eum stat. Cū Episcopus, lecto introitu Missæ, dicit [Kyrie eleison] ipse simul cum eo, ac duobus Diaconis assistentibus idem dicit; sedente vero Episcopo, & ipse sedet super scabellum, seu sedem a dextris, vel a sinistris prout supra de Vesperis dictum fuit. Si vero fortè Episcopus celebrās non in sede propria, sed in

faldi-

faldistorio sederet, vt, quia adesset legatus vel alius Cardinalis, tunc ipse Presbyter assistens sedebit in aliquo scāno prope altare versus cornu Epistolæ simul cum Diacono, & Subdiacono; sustinebit deinde librum supra caput, cū ex eo Episcopus erit cantaturus Orationem [Gloria in excelsis, & Credo] quæ cum eo, & duobus Diaconis assistentibus summissa voce prosequitur. Adiuuabit eodem modo, prout de prima lotionem dictum est, ad lotionem manuum, quoties opus erit in Missa, id est, post offertorium, post oblationem, & post communionem. Si sermo habebitur per Episcopum, ipse sedebit à dextris Episcopi cū Diacono, si Episcopus erit in faldistorio ante altare; si vero habebit sermonem in propria sede, sedebit in scabello, vel sede suæ assistentiæ; & finito sermone, ac confessione per Diaconū decantata, ipse indulgentias pronuntiabit in forma,

prout suo loco dictum fuit. Si verò sermo habendus erit per ipsum Presbyterum assistentem, vel per aliquem Canonicum, qui eo casu seruire debet Episcopo in officio Presbyteri assistētis cum pluuiali, etiamsi non sit ex antiquioribus, & dignioribus Canonicis, finito Euangelio, accedet ad osculum manus Episcopi, & profundè inclinatus ab eo petet benedictionem, & sic paratus ascendet ambonem siue pulpitem, & sermonem habebit; ac finita confessione per Diaconum, ipse in eodem pulpito adhuc stans publicabit indulgentias in forma. Lecto per Episcopum offertorio, ac lotis manibus, ipse portabit librum cum puluino ad altare, comitante cærimoniaro; vel præmittit ministrum de eo seruientem, vt ipsæ præstò sit ad lotionem manuum Episcopi. Cum Episcopus reuertitur ad altare, ipse a sinistris illum gradus altaris ascendentem adiuuat; & cū erit apud altare,

altare, accuratè, & opportunè demonstrabit Episcopo omnia, & singula, quæ ex libro erunt legenda, ea digito indicando. Dum autem Episcopus oblata, & altare thurificabit, ipse sumpto libro Missali cum puluino, retrahet se extra cornu Euangelij, ne thurificatione impediatur; & finita thurificatione altaris, reponet librum cum puluino super eo, ostendens ex illo, quæ successiue erunt dicenda, ac dicet simul cum Episcopo **[Sanctus &c.]** nec genuflectet, nisi cum eleuatur Sacramentum, & cum Episcopus ipse genuflectet. Dicit **[Agnus Dei &c.]** cū Episcopo celebrante, & Diacono; quo dicto, locum permutat cum Diacono: ipse enim accedit ad dexterum, Diaconus verò ad sinistrum latus Episcopi, cui relinquit curam libri. Ipse vero Presbyter assistens dicta per celebrantem Oratione **[Dñe Iesu Christe, qui dixisti &c.]** genuflectit, & statim surgit osculando altare simul cum celebrante, qui sinistram genam suam cum sinistra ipsius Presbyteri assistentis iungens dat ei pacem dicens **[Pax tecum]** cui ipse respondet: **[Et cum spiritu tuo.]** Et iterum ante Sacramentum genuflectens, & statim surgens recedit cum cerimoniaro ad pacem dandam in choro, iuxta ordinem in suo particulari capitulo descriptum. Aduertat autem, ne cuiquam Canonico, neque alteri etiā Principi, quantumlibet magno, prius quā ei pacem det, ullam reuerentiam faciat, sed solū post datam ei pacem: quæ reuerentia solis Canonici, Magistratui, & Principibus conuenit, quando assistens, qui pacem defert, est Canonicus. Dum autem eundo, & redeundo ad chorum transit ante Episcopum, vel altare, seruabit debitas reuerentias, & genuflexiones, prout ei à Cerimoniaro monstrabitur, ac prout latius in capitulo de reuerentijs exprimitur. Data pace,

ce, quibus per ipsum danda est, dat eam ultimo loco cerimoniaro, qui eum duxit; & redit ad altare, ubi transfert librum à cornu Euangelij ad cornu Epistolæ; nisi iā translatus esset à Diacono; & adiuuat lotionem manuum Episcopi, ut aliàs; deinde redit ad librum ostendens Episcopo cetera, quæ supersunt. Et, data benedictione, si indulgentiæ non fuerint publicatæ, quod contingit, quando non fuit habitus sermo, eas tunc petita prius licentia ab Episcopo publicat in forma. Episcopo verò non celebrante, sed Vesperis, aut Missæ solemniter per alterum cantatæ præsentem, tunc Presbyter Canonicus dignior post dignitates assistat, prout & duo Canonici Diaconi, sed in habitu Canonicali sine paramentis, cuius officium tunc erit ministrare Episcopo nauiculam incensi, quoties benedicendum, & in thuribulo ponendum erit; & eundem Episcopum thurificandi post Euangelium, & post oblata, post Agnus Dei accipere pacem, eamque deferre Episcopo, qui statim eam dat duobus Diaconis assistentibus, ipse vero reuersus ad sedem suam illam dabit Subdiacono, qui eam cæteris det, nisi celebraret aliquis Prælat, qui haberet propriū assistentem, quem tali casu conuenit pacem accipere à Canonico Presbytero assistente, & distribuere cæteris: & habebit locum idem Presbyter assistens prope sedem Episcopi in scabello, ut aliàs, usque dum inchoatur præfatio, nisi dum fiunt circuli, ad quos ipse accedit cum alijs, & dum habetur sermo, quo tempore accedit cum alijs ad locum suum.

DE ASSISTENTIA
duorum Canonicoꝝ in ha-
bitu Diaconali Episcopo ce-
lebrante, vel eo nō celebra-
nte in habitu ordinario.

Cap. VIII.

Episcopo, siue ipse
Missam celebret,
vel ad Vesperas
officium faciat,
vel si illis tantummodo sit
præsens, conuenit duos assi-
stere Canonicos, qui, si in Ec-
clesia sint distincti ordines,
seu præbendę Presbyterales,
& Diaconales, erunt duo pri-
mi Canonici, ex ordine Dia-
conali. Quod si forte in ali-
qua Ecclesia nec dignitates,
neq; ordines distincti essent,
tunc erunt duo primi Cano-
nici, vel dignitates immédia-
te sedentes post primam di-
gnitatem, vel primum Cano-
nicum. Hi autem, si Episco-
pus celebret, aut officium fa-
ciat, induti esse debent habi-
tu Diaconali, hoc est, dalma-
tica supra Rocchettiũ, si eius
usus habent; sin minus, su-

per cottam, & amictum; ac
sedente Episcopo in sua ca-
thedra Episcopali, ipsi sedent
hinc inde super scabellis nu-
dis; ac procedente Episcopo
à secretario ad altare, & ab al-
tari ad sedem, & rursus à se-
de ad altare, ipsum medium
faciētes, ac fimbrias anterio-
res pluuiialis hinc inde suble-
uantes, &, si opus erit, eius
brachia sustentantes, dedu-
cunt; videlicet senior, seu di-
gnior illorum a dextris, alter
a sinistris, capitibus detectis:
& debent Episcopo solemni-
ter celebranti assistere ultra
alios duos, qui seruiunt illi
in officio Diaconi, & Subdia-
coni pro Euangelio, & Epi-
stola cantandis, de quorum
officio, & habitu paulò post
dicetur in sequentibus capi-
tulis. Quod intelligendum
est, quando Episcopus cele-
brans sedet in sua sede, & so-
lio Episcopali; secus si sede-
ret in baldachio, puta quia
Cardinalis Legatus esset præ-
sens; vel alius Cardinalis;
quia tunc nō requiritur alia
assisten-

assistentia, nisi prædictorum
Diaconi & Subdiaconi, ad
Euangelium, & Epistolam
in Missa seruientium, qui eo
casu supplent apud Episco-
pum loco illorum, imponen-
do, & auferēdo illi mitram,
& chyrothecas, aliaque om-
nia faciēdo, quæ ipsi duo Ca-
nonici assistentes, cum Epi-
scopus residet in sede sua Põ-
tificali, facere solent, prout
statim inferius dicetur. Offi-
cium ergo prædictoꝝ Dia-
conorum assistentium est, vt
cum Episcopus in Vesperis
genuflectit ante altare super
baldachio, ipsi aptent hinc
inde decenter latera pluui-
alis super eo; & iunior ex eis,
qui assistit ei a sinistris, aufert
illi mitram, quam dat ad ma-
nus ministri de ea seruientis;
alter verò a dextris aufert ei
biretum complanando capil-
los leniter. Cum vero Episco-
po mitra imponitur, Diacono
assistens a dextris oscula-
to, & imposito bireto, illam
imponet, altero a sinistris ad-
iuuante, & vittas a tergo Epi-

scopi aptate: & semper quo-
ties Episcopus apud sedem
suam eleuat manum dexte-
ram signando se, aut alios si-
gno crucis; velut, cum bene-
dicit thus, cum benedicit Pre-
sbyterum assistentem, qui
eum thurificauit, vel alias
quoties personas, aut res ali-
quas benedicit, siue pectus
percutiendo, aut alia de cau-
sa, toties Diaconus a dexte-
ris parum eleuat pluuiale a la-
tere suo. Cum autem eleuat
ambas manus, & quando est
lecturus aliquid ex libro, seu
daturus benedictionem so-
lemnem, Diaconi assistentes
hinc inde eleuant fimbrias
pluuiialis, & cum Episcopus
cantat, vel legit aliquid ex li-
bro, ipsi Diaconi assistentes
hinc inde apponunt manus
super libro, & primus voluit
folium, alter digito indicat
textum, qui legi debet; sed ce-
lebranti Missam, quia non
habet pluuiale, sed planetā,
nō est necessarium fimbrias
eleuare, sed ei seruiunt in cæ-
teris rebus necessarijs, & spe-

cialiter in ponendo, & aufe-
rendo mitram, quod pluries
accidit. Videlicet primo cum
peruenerit ante altare genu-
flexus; secundo, post thurifi-
cationem altaris in principio
Missæ, cum ipse thurificatur;
tertio, cum dicit introitum,
& [Kyrie eleison.] cum di-
cit [Gloria in excelsis Deo.]
cum dicit orationes; quarto,
ad Euangelium, id est, statim
data benedictione Diacono;
quinto, statim finita confes-
sione per Diaconum post ser-
monem, (vbi sermo habetur)
pro absolutione danda; sex-
to, ad offertorium; septimo,
cum post offertorium ad al-
taris gradus peruenerit: sed
hoc casu Diaconus Euange-
lium cantans aufert ei mi-
tram: & regulariter cum Epi-
scopus est apud altare, seruit
ei Diaconus Euangelij, cum
vero est apud sedem, seruiūt
ipsi assistentes, nisi vbi neces-
sitas aliud suadet, vt, quando
post thurificationem obla-
torū thurificauit altare: quia
tunc primus Diaconus assi-

stens imponit ei biretum, &
mitram, cum Diaconus Euā-
gelij tunc sit impeditus cum
thuribulo, quod de mani-
bus Episcopi accepit, vt eum
thurificet. Regulare enim est
tam in Missis, quàm in Ve-
speris, quòd existente Episco-
po apud sedem suam, seden-
ti semper aufertur, & impo-
nitur mitra, secus quando ge-
nuflectit, pro oratione dicē-
da, quia tunc stanti imponi-
tur, & genuflexo aufertur, &
quādo est apud altare in Mis-
sa stanti aufertur, & stāti im-
ponitur. Hoc etiā obseruent
ipsi assistentes, vt cum vnus
ex eis surgit facturum aliquod
ministerium ad rem diuinā
spectans, pariter & alij coas-
sistētes surgunt, cum autem
sessuri sunt, nutu capitis se
inuicem ad sedendum inui-
tant. Hæc, quæ diximus, ob-
seruanda sunt celebrāte Epi-
scopo solemniter. Si vero nō
celebret, sed officio diuino
interfit, præfati assistentes
Diaconi erunt apud Episco-
pum in habitu Canonicali,
& om-

& omnia facient, & obserua-
bunt secundum regulas su-
pradietas. Sciendum autem
est, quod huiusmodi assisten-
tia facienda est tantummo-
do Episcopo loci ordinario,
& nulli alteri, etiam si sit Le-
gatus, qui in sede Episcopi
sederet.

DE OFFICIO DIA-
coni in Missa solemnī Epi-
scopo, vel alio celebrante.

Cap. IX.

Diaconus, qui Euā-
gelium cantatu-
rus est, Episcopo
solemniter Mis-
sam celebrante, debet simul
cum alijs Canonicis Episco-
pum ad Ecclesiam comitari;
nā & ipse ex Canonicis Dia-
conis esse debet, nec refert
an sit de antiquioribus, nec
nē, cum tale onus inter ipsos
per vices, vel aliās arbitrio
Episcopi, vel iuxta consuetu-
dinem Ecclesiæ distribuē-
dum sit, & dum alij Canoni-
ci accipiunt paramenta, ipse
quoque eodem loco accipiet

sua, aliquo ex clericis Eccle-
siæ adiuuante, & primo acci-
piet amictum, quem in me-
dio osculabitur, qui crucis
figura carere nō debet, eum-
que sibi aptabit circa collū,
ita vt collaria tegat, mox al-
bam, & cingulum accipit,
succinctus albā sibi circum
circa aptari faciat, vt æqua-
liter fluat, tum stolam prius
in medio vbi crux est, de oscu-
latam super humerum suum
sinistrū imponet, & sub suo
brachio firmiter alligari fa-
ciet, demum accipiet dalma-
ticam, nisi essent tempora,
quibus ipse, & Subdiaconus
planetis plicatis vti debent,
vt in capitulo de Dominicis
Aduentus, & de feria quarta
cinerum explicatur, manipu-
lū vero nō hic, sed postea ac-
cipiet. Qui sic paratus simul
cum Subdiacono erit apud
Episcopum in Sacristia. Fi-
nita Tertia, & lotis manibus
Episcopi, stabit ad eius dexte-
ram, & simul cum Subdiaco-
no stāte ad sinistram capiet
paramenta Episcopi de ma-
nibus

nibus Acolitorum, ea suo ordine ferentium; illisque induet Episcopum modo, & ordine in capitulo de Missa solemnè Episcopo celebrante latè & distinctè expositis. Episcopo parato, accipiet suum manipulum: & cum Episcopus procedit ad altare, ipse immediatè ibit ante illum ad sinistram Presbyteri assistentis. Faciet deinde confessionem cum Episcopo ante altare, stans ad eius sinistram, & cum dicit *[Tibi Pater, & Te Pater.]* conuersus ad Episcopum profundè se inclinat. Postquàm Episcopus osculatus fuerit librū Euangeliorum super altare, porriget illi nauiculam incensii, cochleari, & manu Episcopi prius osculatis: & imposito thure in Thuribulū reddit nauiculā Acolito, a quo accipit thuribulū, quod Episcopo porrigit, summitatem catenularum ponens in manu sinistra ipsius Episcopi, thuribulum verò in dextera cum debitis osculationibus: & dum Episcopus thurificat altare, ipse brachium eius sustentat; quo thurificato, recipit thuribulum de manu episcopi, cū osculo manus, & catenularum, & thurificat episcopum in cornu Epistolæ stantem triplici ductu, ante & post thurificationem profunde inclinās, ac reddit thuribulum Acolito. Recedente episcopo ab altari, ipse ibi remanet cum Subdiacono, & dicente *[Kyrie eleison]* episcopo, ipsi idem dicunt inter se stantes in eodem loco versus altare; sedente postea episcopo, & ipsi sedent in scamno aliquo parato in cornu Epistolæ altaris. Et cum episcopus intonauerit canticum *[Gloria in excelsis &c.]* vna cum Subdiacono illud vsque ad finem prosequitur; cantata per Subdiaconū Epistola, cum per chorum cantatur vltimus versus Gradualis, siue Tractus, seu ante Alleluia, aut etiam citius, prout distantia altaris exquiret, portabit ante pectus ad altare

(debitas

(debitas faciendo reuerētias) librum Euangeliorum clausum, collocans illum in medio altaris. Deinde accedit ad episcopum cum debitis reuerentijs, illiusque manum osculatur; sed si episcopus sederet in faldistorio, faciet, prout in capitulo de Missa solemnè; mox redibit ad altare, & genuflexus super infimo eius gradu, in medio dicit secretè *[Munda cor meū &c.]* tum surgens resumit librum de altari, & rediens ad episcopum inclinatus petit ab eo benedictionem dicens *[Iube Domine benedicere.]* Et habita benedictione, accedit ad Euangelium cantandum, portans, vt supra, ante pectus librum Euangeliorū clausum, & incedens vltimo loco post omnes suos comministros, cum erit in loco, vbi solet Euangelium cantari, ponet librum apertum in manibus Subdiaconi, vel in legili, aut aliās iuxta consuetudinem ecclesiæ, vt in dicto capitulo de Missa solemnè; & iunctis manibus ante pectus dicit cantando *[Dominus vobiscum.]* Et cū dicit *[Initium, vel, Sequentia sancti Euāgelij &c.]* Signat pollice dexteræ manus textum Euangelij, ac seipsum in fronte, ore, & pectore, & dum respondetur a choro *[Gloria tibi Domine.]* accipit thuribulum de manu Acoliti, siue carimoniarij, & librum triplici ductu thurificat, primo in medio, tum a parte dextera libri, mox a sinistra; & reddit thuribulum ceremoniario, ac manibus iunctis, incipit Euangelium. Quo finito, factis debitis reuerentijs, reuertitur ad altare, ad locū suum; sed si episcopus esset apud faldistorium, ipse eum stantem, lecto Euangelio, triplici ductu thurificare debet; si verò episcopus est in sede sua, id spectat ad Presbyterū assistentem; si fiet sermo per episcopum sedentē in faldistorio apud altare, statim finito sermone, ipse stans ad eius sinistram modicum inclinatus

clinatus recitabit confessionem in toto prout infra in fine huius voluminis, & cum in ea dicet [Et tibi Pater.] Profundius inclinabit, sic etiam in fine cum dicet [Et te Pater.] Idem faciet, si sermo per alium habeatur; sed quia tunc episcopus sedet in suo folio, ipse stans apud infimū gradum solij faciet confessionem eodem tono, & modo, vt supra. Cum episcopus inceperit cantādo Symbolum [Credo in Vnum Deū &c.] ipse cum eodem episcopo, & Subdiacono illud submissa voce prosequetur apud altare; ita tamē, vt nō præire, sed subsequi debeant episcopum: & cum a choro recitatus fuerit versiculus [Et incarnatus est.] vsque ad finē, ad quem ipse, sicut alij Canonici, profundē se inclinat, accedit ad abacum, & capit bursam cum corporalibus, quam ad oculos vsque eleuat ambabus manibus portat ad altare, incedens solus graui, & decoro incessu, &

solitas reuerentias episcopo, & altari faciens, ibi extrahit ex bursa corporale, quod explicat & extendit in medio altaris collocans a parte Euāgelij bursam, ita vt altare nō impediat, & redit ad locum suū, & ibi sedet. Finito Symbolo, si episcopus sedebat in faldistorio, aufert ei mitram, & lecto per eum offertorio, imponit eidem mitram pretiosam, & simul cum Subdiacono aufert annulum, & chirothecas. Quod si episcopus erit in sede sua episcopali, Diaconi assistentes auferent, & imponent ei mitram, & auferēt chirothecas. Redētem episcopum ad altare, & gradus altaris ascendentem ipse a dexteris adiuvat, mox vt episcopus peruenit ad medium altaris, Diaconus accedit ad cornu Epistolæ, & accepta vna ex duabus hostijs, quas inuenit a Sacrista in patena paratas, cum illa tangit alteram, & patenam, & calicem circum circa intus, & foris, & dat illam prægustandam

dam eidem Sacristæ. Idem similiter facit de vino, & aqua modicum de illis effundens in patenam ad id paratam. Tunc porrigit episcopo patenam cum altera hostia pro sacrificio offerendo. Dum episcopus dicit [Suscipe sancte Pater &c.] Diaconus ex ampullis mittit in calicem, quem prius purificato rio absterfit, vinum pro consecratione, & post admistas illi per Subdiaconum paucas aquæ tūc per episcopum benedictæ guttas, offert calicē episcopo, cum quo tangens & ipse calicem dicit [Offerimus tibi Domine &c.] & posito per episcopum calice super corporale, ipse illū palla cooperit, & accedēte thuriferario, ministrat episcopo nauiculam, & mox ponit in eius manibus, vt supra dictū est, thuribulum vt thurificet oblata, & altare, quem adiuvat supponendo sinistrā brachio illius, & retrahendo dalmaticam, dexteram vero ad pedem calicis ponendo, ne

dum episcopus oblata thurificat, thuribulo tactus ē loco remoueatur, vel aliquid ex illo effluat: & cum thurificanda erit crux altaris, ipse opportune calicem ē medio remouebit, & cruce thurificata, in eundem locū illum reponet. Finita thurificatione altaris, accipiet thuribulū de manu episcopi, cum de osculationibus & eum statim in cornu Epistolæ triplici ductu thurificat; mox accedit ad thurificandū Dignitates, & Canonicos, & alios de choro ordine in capitulo de modo, & ordine imponendi thus in thuribulum &c. descripto. Quo factō, dat thuribulum Acolito, vel cērimoniario, a quo & ipse stās post celebrantem inter duos Diaconos assistētes thurificatur. Finita præfatione accedit ad dexteram episcopi dicens cū eo [Sanctus, Sanctus &c.] & statim redit ad locū prædictum post celebrantem, & cum celebrans incipit verba Canonis videlicet [Te igitur

tur &c.] attente aduertat, vt opportune partem dalmaticæ ad brachium illius subleuet, & discooperiat, & cooperiat calicem, quoties opus fuerit, prout in rubricis Missalis explicatur: & cum celebrans eleuat hostiam, ipse genu flectit ad eius dexteram, & sinistra eleuat aliquantulum posteriorem partem planetæ. *Reposita hostia super corporale, surgit, detegit calicem & statim genu flectit, & iterum subleuat planetam, dum celebrans calicem eleuat, quem repositum super altare palla cooperit, & redit ad locum suum post celebrantem, aduertens dum celebrans signat super hostiam, & calicem, vt partem dalmaticæ circa brachium eius semper aliquantulum sustineat, & cum dicit ea verba Canonis, videlicet [Benedicis & præstas nobis &c.] ipse accedens detegit calicem, & quoties calicem detegit, toties genu flectit, adorans Sacramentum prius, & post. Cum celebrans*

signat dicens [Per ipsum & cum ipso &c.] retinebit duobus digitis dexteræ manus pedem calicis, & reposita super corporale, tegit calicem palla, & redit ad locum suum. Circa finem Pater noster, videlicet dum celebrans dicit [Et dimitte nobis &c.] ascendit ad cornu Epistolæ, & accipit patenam de manu Subdiaconi cum purificatorio detersam, osculatamque ab ipso, videlicet dum dicit verba Canonis [Libera nos &c.] ponit eam in manu dextera ipsius celebrantis, quam similiter osculatur, & cum episcopus supponit patenam hostiæ, ipse detegit calicem, ac posita per celebrantem particula hostiæ in calicem, illum tegit, & redit ad locum suum. Dicto per celebrantem: [Pax Domini &c.] accedit, & cum eo dicit: [Agnus Dei, &c.] & supplet loco assistentis Presbyteri ad librum, donec ille redeat ab osculo pacis, infunditque vinum in calicem pro purificatione celebrantis.

Si

Si facienda erit communio generalis, postquam episcopus celebrans se, & Diaconum, & Subdiaconum communicauerit, ante purificationem, & antequam digitos abluat, ipse Diaconus stans in cornu Epistolæ inclinatus confessionem alta voce recitabit, aliaque faciet, prout in die Paschæ dicitur. *Aduertendum autem est, quod etiam si non fiat communio generalis, semper a Diacono, & Subdiacono (nisi sint Sacerdotes, & velint celebrare) accipienda est communio ab episcopo celebrante, a quo & immediate osculum pacis accipere debent, vt dicitur in capitulo de Missa solenni Episcopo celebrante, & in capitulo de osculo pacis. Postquam celebrans digitos abluerit, Diaconus, translato libro cum puluino ad cornu Epistolæ, imponit mitram pretiosam in capite Episcopi, qui abluat manus, mox eidem mitram aufert, & vadit post eum; & dicto post ultimam*

orationem [Dominus vobiscum &c.] ipse stans conuersus ad populum, siue ad altare, quemadmodum Episcopus, cætat [Ite Missa est.] in tono competenti, vel [Benedicamus Domino.] prout tempus exigit. Et, si celebrans est daturus benedictionem, imponit eius capiti mitram pretiosam, nisi sit Archiepiscopus, qui sine mitra propter reuerentiam crucis benedicit: & dum Episcopus dat benedictionem, ipse genu flectit. Si celebrans sit Archiepiscopus, & cum pallio celebrauerit, data benedictione, & publicata indulgentia, Diaconus extrahit illi pallium, & super altare illud deponit; denique comitatur Episcopum, donec illum exuat sacris paramentis, quo exuto, etiam ipse sua deponit, & recedit in pace. Si celebratur pro defunctis, obseruabit quæ in Missali de Missa defunctorum dicuntur. In collegiatis, vel absente episcopo, & in Dominicis Auentus,

tus, & Quadragesimæ, ac feriis seruabit, quæ de ijs in proprijs capitibus, & in rubricis Missalis Romani dicuntur.

**DE OFFICIO SUB-
diaconi in eadem Missa Pon-
tificali solemni. Cap. X.**

Eodem tempore, eodemque loco, & modo prout de Diacono dictum est, Subdiaconus, qui & ipse de numero Canonico-
rum erit, & (si inter Canonicos distinctus erit ordo subdiaconalis) antiquior, seu dignior ex eodem ordine comitabitur episcopum ad Ecclesiam procedentem, & accipiet paramenta sibi conuenientia, quæ eadem ferè sunt quæ superius Diacono conueniunt, excepta stola, quam Subdiaconus non utitur; accipiet autem super alba tuni-
cellam, quæ eiusdem formæ est, cuius est dalmatica Diaconi, nisi quod strictiores, longioresque aliquantulum manicas habet. Episcopo in-

cipiète legere Psalmos, [Quæ dilecta &c.] affert illi caligas, & sandalia ex credentia sumpta, quæ portat super velo, alio velo sericeo cooperata, ambabus manibus ad oculos usque eleuatis, & adiuuantibus duobus familiaribus episcopi, induit primo tibi-
am, & pedem dexterum episcopi, mox sinistrum genu flexus sub cappa illius; & cū tempus erit, simul cum Diacono adiuuabit episcopum, dum cæteris paramentis sacris induitur: quod munus licet ad Diaconum præcipue spectet, Subdiaconus coadiuuat tamen, vbi opus est, vt supra in capitulo de Missa latius explicatur. Et postquam episcopus fuerit paratus, ipse accipiet manipulum: & procedente episcopo ad altare, immediate ibi post crucem librum Euangeliorum clausum ante pectus portans, in quo inclusus erit manipulus episcopi; & facienti episcopo confessionem, ipse parum retro stans apud Diaconum respon-

det

det simul cū Presbytero assistente, & Diacono, & interim deponit dictum librum Euangeliorum in manibus Cærimoniarum, & cum Episcopus dicit [Indulgentiam &c.] accipiet ex dicto libro manipulum, illumque à latere osculatur, & Episcopo, vbi est signum crucis, osculandum porrigit, mox illum apponit sinistro brachio Episcopi, & manus Episcopi osculatur: & eodem, cum supremum altaris gradum ascenderit, adiuuante Presbytero assistente porrigit osculandum dictum librum Euangeliorum apertum, vbi est principium Euangelij illius Missæ: stans in cornu Euangelij à sinistris Episcopi ab ea parte adiuuat illum altare thurificantem, sicut Diaconus à dexteris. Redeunte autem Episcopo ad suam sedem, ipse remanet cū Diacono Euangelij apud altare. Et cum Episcopus dicit [Kyrie eleison, Gloria, & Credo] ipse in eodem loco ea dicit cum Diacono, & quando

sedendum est, sedet cum eodem. In fine orationis, seu orationum cum Episcopus dicit [Per Dominum nostrum Iesum &c.] ipse accipiens librum Epistolarum, & factis reuerentijs altari, & Episcopo, comitate cærimoniarum, Episcopo sedente cū mitra, ipse librum tenens incipit alta voce cātare Epistolam in loco cōsueti. Qua finita accedit ad Episcopum, cui profunde inclinatus librum super eius genibus ponit, & osculatur illius manum super libro positam. Accedit deinde cum Diacono ad lectionem Euangelij procedens manibus iunctis immediate ante illum; & illi legenti Euangelium tenet ambabus manibus librum apertum ante pectus, vel legile manibus tenet aut adheret Diacono, si in ambone, aut pulpito Euangelium legatur, vt in capitulo de Missa solemni latius explicatur: & si forte Diaconus proferendo aliqua verba

ba Euangelij inclinaret se, aut genuflecteret, librum, vel legile tenens, ipse nullatenus mouetur, cum repræsentet legile immobile. Finito Euangelio, tenens adhuc librum apertum, nulli facta reuerentia, illum sic apertum offert Episcopo osculandum in loco, ubi est principium Euangelij cantati; quo osculato, & clauso libro, facit Episcopo reuerentiam, & reuertitur ad altare. Postquam Episcopus lauit manus post offertorium, ipse accedit ad abacum, & extenso sibi, adiuuantibus Acolitis, circa humeros velo, seu mappa sericea, quo calix, patena, & alia super dicta mensa cooperiebantur, ita ut a latere dextero longius pendeat, accipit manu dextera calicem, cum patena, & hostijs palla tectis, eaq; omnia longiori illa parte veli, cooperit sinistra manu super ea apposita, cautè aduertens, ne aliquid forte decadat, & accedit ad cornu Epistolæ altaris eodem tem-

pore, quo Episcopus illuc peruenerit; eaque omnia remoto velo dat in manibus Diaconi, mox eidem Diacono tradit ampullam vini ab Acolito receptam; ampullā verò aquæ ipse Episcopo ostendit, & petit, ut benedicat dicens [Benedicite Reuerendissime Pater] Ex qua benedicta infundit paululum in calicem. Post oblationem hostiæ, & vini factam, accipit de manu Diaconi patenam, quam veli prædicti extremitate, adiuuante cærimoniaro contegit, eamque eleuatam sustinet vsque ad finem Pater noster, stans vero in loco consueto, & conueniente: nec mouet se, nisi cum ad eleuationem Sanctissimi Sacramenti genuflectit; quo eleuato, statim surgit, & cum celebrans dicit in oratione Dominica [Et dimitte nobis &c.] factis debitis reuerentijs, accedit ad altare in cornu Epistolæ, dictamque patenam Diacono offert, qui eam a cærimoniaro, vel a seipso

ipso velo discopertam accipit. Tunc ipse Subdiaconus deposito velo in manibus cærimoniarij, vel Acoliti redit ad locum suum, & supplet a dextera Episcopi pro Diacono, dum ille seruit loco Presbyteri assistentis à sinistra, discooperiendo calicem, & alia faciendo, quæ erunt necessaria, & opportuna, donec Episcopus communionem sumpserit; & eo communicato, ipse post Diaconum accipit communionē, & pacem ab eodem Episcopo, ut in proxime præcedenti capitulo de Diacono dictum est. Mox imponit vinum in calicem pro purificatione, nisi prius redierit ad locum suum Presbyter assistēs, quia tūc hoc facit Diaconus reuersus ad dexteram Episcopi. Demum accepta per Episcopum purificatione, dum

lauat manus, ipse tergit calicem, plicat corporalia, illaq; simul cum palla, purificatorio, & bursa ad abacum reportat cum debitis reuerentijs, mox redit ad locum suum post Episcopum, & ibi stat vsque ad finem Missæ; & ea finita, adiuuat Diaconum in exuendo Episcopum. Si celebrabitur pro defunctis, alio ordine, & ritu multa faciet, ut in capitulo de Missa pro defunctis videre est. Idem dicitur quo ad habitum, & alia quædam in Missis, quæ celebrantur in Dominicis Auentus, & Quadragesimæ, & in aliquibus ferijs. In collegiatis vero, & Episcopo absente, ipse seruit loco assistentis in dando pace, etiam Episcopo præsentē, si celebrabitur Missa ab aliquo Canonico, vel alio, qui non habet Presbyterum assistentem.

DE NUMERO, QUALITATE, & officio ministrorum seruientium Episcopo in diuinis, videlicet de libro, de candela, de baculo, de mitra, de thuribulo, de candelabris, de gremiali, de ampullis, & ad abacum. Cap. XI.

VT Episcopales functiones præsertim in Ecclesia, & in diuinis officijs commodius, digniusque exerceri valeant, plures necessarii sunt ministri, licet pauciores in Vesperis sufficiant, quam in Missis. Cum ergo Episcopus Vesperas solemniter cantabit, ultra Presbyterum assistentem, duosque antiquiores Diaconos assistentes, qui cæteris digniores sunt, de quorum officio supra dictum est, vbi commodè fieri poterit, septem saltem alios ministros habere eum conuenit, aspectu, habitu, & tonsura decētes, ac cottis mundis indutos. Primus erit qui de libro; secundus,

qui de candela seruiet; tertius de baculo pastoralis; quartus de mitra; quintus de thuribulo, & nauicula; sextus, & septimus de candelabris & cereis. Cum vero Missam solemniter celebrat, ultra prædictos, ac Diaconum, & Subdiaconum, de quorum officijs etiam supra dictum est, habebit alios sex, quorum duo eodē habitu clericali, & cottis induti seruiēt, alter de gremiali, alter de ampullis. Reliqui quatuor poterūt esse cubicularij, siue familiares Episcopi clericali habitu, sed si ne cottis stantes apud abacum; & hi quidem ministri omnes si haberi non poterunt ex gremio Ecclesiæ, vel de familiaribus ipsius Episcopi, poterunt iussu Episcopi cōuocari ex parochijs, & Ecclesijs ciuitatis, iidemque omnes, præter iam dictos quatuor familiares, seruiet etiam Episcopo, cum induitur, & exiit sacris paramētis, tam in Vesperis, quam in Missis dicta paramenta portando, & re-

& reportādo, ex quibus, qui de baculo pastoralis, de mitra, de thuribulo, de candelabris, de ampullis vini & aque seruiunt, vbi commodè fieri potest sint in ordine Acolitatus; vt disciplinæ dignitas, quoad eius fieri possit conseruetur. Igitur primi ministri officium erit, cū Episcopus celebrabit Vesperas, aut Missas solemniter, curare, vt signacula in libro, ex quo Episcopus Antiphonas, aut Hymnum est intonaturus, aut orationem cantaturus, sint rectè suo loco disposita, ne, cū dicendum aliquid erit, indecenter huc, illuc folia vertere cogatur, librum ipsum custodiet, & reponet in loco decēti, quem, cum opus erit illū Episcopo offerre, sustinebit ambabus manibus ab inferiori parte libri positus altiùs, vel dimissius, pro statura celebrantis, nec se loco mouebit, nec vñquā genuflectet, etiā si ipsemet celebrās, & alij omnes genuflecterēt, cum, vt supra dictum est, in-

star legilis sit; nisi cū fortasse ob commoditatem Episcopi legentis eum genuflectere magis expediret, vt cum librum tenebit pro Psalmis à Pontifice legēdis, antequam paramētis Missalibus induatur, locus eius erit propè altare. Cum verò Presbyter assistens paratus librum sustinebit ante Episcopum in cantu legentem, ipse à sinistris Episcopi stans adiuuabit in sustentatione libri ipsum assistentem. Alter in eodem habitu de candela seruiet; tertius minister eodem habitu, seu pluuiali indutus iuxta locorum, & Ecclesiarum consuetudinem, vt de primo dictum est, ipsius baculi custodiendi, portandi; ante Episcopum, quoties opus erit, onus habebit, quem manu dextera cottę extremitate cooperta tenebit, sed nudum, nulloque panniculo appenso, illum Episcopo cū opus erit, offeret. Quo autem tempore, & in quibus actibus Episcopus baculo pastoralis

vti debeat, inferius suo capitulo describitur. Quartū ministrum de mitra seruientem oportet mappā sericeam oblongam à collo pendentem gerere, qua vtitur ad mitram sustinendam, ne illam nudis manibus tãgat: cautè autem aduertat, vt cum ea Episcopo imponenda, auferendave erit, illicò lateri Diaconi assistentis illam imposituri, vel allaturi adhereat, mitram auferens, vel recipiens. In Vesperis incepto primo Psalmo, deposita mitra pretiosa super altari in cornu Epistolæ offert simplicem, incepta antiphona cãtici [Magnificat] offert pretiosam, & simplicem super altari in eadē parte locabit. In Missis, dicto per Episcopum, celebrãtem, seu non celebrantem hymno Angelico, adsit cum mitra simplici imponenda Episcopo sedēti, ipsa pretiosa super altari deposita. Vt plurimum enim solent Episcopi in Missa vti pretiosa vsque ad dictum hymnum, Angelicum, postmodum simplici vsq; ad finem Symboli; tum lecto offertorio, reassumere pretiosam, eamq; tenere vsque ad finem Missæ suo tempore. Cum prædictus minister mitram tenet, habeat vittas, seu infulas illarum versus se ipsum, & cum illas deponit siue super altari, siue super mensa, aut abaco, vittæ exterius pendeant. Quintus minister Acolitus thuribulum, & nauiculam incēsi ministraturus debet aliquanto cæteris robustior eligi, quo pondus illorū sustentare possit; eaq; debet eleuatis æqualiter manibus tenere; videlicet, thuribulum dextera, pollice in anulum maiore immisso, altero vero eiusdem manus digito minorem anulum catenulæ eleuanti copertorium thuribuli appositum reget, & sustinebit; sinistra manu pedem nauiculæ cum incēso, & cochleari cautè gestabit, cottam super brachia prius reflectens, ne fortè contingat illam cum thuribulo,

ribulo, aut nauicula implicari, aut comburi. Quo autem loco, & ordine incedere, stare vel genuflectere cum alijs ministris ad Euāgelium euntibus, & redeuntibus debeat, & de alijs, quæ ad suum officium spectant, suo tempore à cærimoniaris docendus erit. Acoliti duo ceroferarii debent & ipsi robusti, & instatura, quantū potest, æquales eligi, vt lumina æqualiter teneant, & deferant; cumque capturi sunt candelabra, accipient quidem manu dexterā, ita vt qui à parte dextera incedit, ponat manum sinistram ad pedem candelabri, dexteram vero ad medium candelabri globum; & qui incedit à parte sinistra, ponat dexteram ad pedem, sinistrā ad eundem globum. Cumque reuerentias erunt facturi, illas æqualiter, & eodem tempore faciant: ac denique eundo; stando, ac redeundo in omnibus actibus inter se ipsos, & cum alijs ministris se conforment, prout per cæ-

rimoniaris admonebuntur. Quod si, dum cantatur Euāgelium, genuflectendum sit, ac propterea omnes genuflectant, ipsi stabūt simul cum subdiacono librum tenente, ac si immobiles essent. Duo præterea alij, sed in Missa tantum, adhibentur ministri, quorum vnus de gremiali, alter verò, qui saltem Acolitus ordine insignitus esse debet, de ampullis seruiat; & qui gremiale ministrat, intentus esse debet, vt cum celebrans Episcopus surgit, antequam mitra ei auferatur, ipsum gremiale per subdiaconum de gremio Episcopi ablatum reuerenter recipiat, illudq; complicatum ante pedes ambabus manibus teneat; & cum opus erit, eidem Subdiacono reponendum in gremio Episcopi sedentis, ac demum post lotionem manuum Episcopi lecto Offertorio, illud super abaco reponet, cum eo amplius vtendū non sit. Acolitus autem, qui de ampullis seruit, post lectū

offertorium curam habebit portandi ampullas, siue vrceo los vini, & aquæ super aliquo paruo bacili pariter dispositos, sequens immediatè subdiaconum calicem, & patenam ad altare portantem; easdemque ampullas oportune ipsi Subdiacono porriget; & vino, & aqua ex illis in calicem missis, eas ad abacum reportabit, & demum easdem ad altare post communionem, iterum pro purificatione afferet, & pariter ad Abacum reportabit. Quatuor ministri familiares, de quibus supra mentio habita est, seruiunt ad lotionem manuum Episcopi, incipiendo à iuniore, seu minus digno vnusquisque per ordinem vice sua: quater enim Episcopus in Missa solemni lauat manus; primò antequàm capiat paramenta; secundò statim post lectum offertoriū; tertio post incensationē oblatorum; quarto & vltimo post communionem. Hi etiā seruiūt Episcopo ad induen-

das exuendasque caligas, & sandalia. Si celebrans esset Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, vel Archiepiscopus, aut Episcopus valde insignis, posset ad huiusmodi ministerium lotionis manuum ipsius celebrantis inuitari aliqui ex proceribus, & nobilibus viris illius ciuitatis, qui velociter circum spatulas extenso, duas argenteas lances, seu fontes, si commodum erit, quos bacilia vocant, cum aqua odorifera extremitate illius veli coopertos suo tempore ministrant, præeunte clauigero, seu mazerio cum claua argentea, si est Cardinalis, quo casu conuenit etiam prægustationem dictæ aquæ fieri apud abacum à ministris, vel scutiferis, illam ipsi nobili exhibentibus omnesque prædicti, siue ex familiaribus Episcopi, siue ex nobilibus ciuitatis sint, eundo, & redeundo genuflectunt vsque ad terram, ante altare, ante legatum, si adsit, & ante Episcopum; sed præ-

sente

sente Legato, Cardinali, vel Metropolitano, nō ita profunde, ante Episcopum genuflectant. Eorum locus, si fuerint ex familiaribus Episcopi, erit apud abacum, vbi stabunt inter mensam, & murum, capite detecto semper, & versa facie ad Episcopum; si ex nobilioribus ciuitatis, sedebūt in loco pro ipsis nobilibus deputato, vnde suo tempore per carimoniarium vocabuntur, & associabuntur euntes, & redeuntes. Iidem ministri adhibentur, si Episcopus celebrans non sit proprius illius ciuitatis, perinde ac si in propria Ecclesia celebraret, excepto Acolito de baculo pastorali. Dicti omnes ministri necessarij sunt, etiam in Missis non per Episcopum celebratis in Ecclesijs Collegiatis præter illos qui ministrant mitram, baculum pastorem, & gremiale, quæ sunt Episcopalis dignitatis propria. Familiares autem minime sunt necessarij, cum nec abacus aut

mensa erigatur, sed ad lotionem manuum celebrantis post offertorium seruiet Acolitus.

DE ORNATU Ecclesiæ, & præparandis in ea ante aduentum Episcopi.

Cap. XII.

Via regulariter in Ecclesia solēnia sacra peraguntur, consentaneū est, vt de eius ornatu, ac de officijs, & sacrificijs, quæ ibidem fiunt, sermo habeatur: igitur habenda est ratio in ea ordinanda temporis, & loci, ac personarum. Decet enim, vt in diebus festis splendidior appareat, quàm in alijs non festiuis, eoque magis, quò ipsi dies festiui erunt solemniores. Sic maior etiam cura adhibenda erit in ornatu Ecclesiæ Cathedralis, aut Collegiæ, quæ & numerosum clerum habeat, & supellectilem amplam, quæue cōgrue situata, & suis partibus apte distincta commodiorem ornandi

nandi præbeat facultatem. Personarum etiam, quæ ad Ecclesias in celebritatibus conueniunt, & diuinis officiis præfunt, aut interfunt, dignitas, prout maior vel minor, erit maiorem minoremque apparatus exposcit. Si igitur festiuitas erit præcipua, & de solemnioribus illius Ecclesiæ, primum à parte exteriori ornandæ erunt valuæ ipsius floribus, ramis, & frondibus virentibus, bracteolis, aut fasciis diuersi coloris appensis, vel colligatis, quo splendidius pro locorum consuetudine, ac temporum qualitate fieri poterit; supra vero portæ superluminare imago Sancti, vel Sanctorum, quorum dies festus agitur, pariter ornata, & sub ea insignia Summi Pontificis, Legati, Cardinalium, aut Nuntij Apostolici, Episcopi, Reipublicæ, Principis, aut ciuitatis pro libito ponentur, seruando in eorum positione ordinem dignitatum. Inferioris vero ordinis hominum, maximè laicorum, insignia non sunt apponenda. Si Ecclesia habebit porticum, congruum erit & illam pannis alijs pulchris ex serico, siue ex corio, ex aliavè honesta materia confectis, seu elaboratis, prout haberi poterunt, exornari; in quibus tamen picturæ intextæ, seu pictæ non sint profanæ, vel indecentes; quod & in alijs pannis, in apparatu interiori, & exteriori Ecclesiæ obseruandum erit, & maximè vt non ponantur ibidem vllæ effigies, nisi Sanctorum, vel summorum Pontificum. Intus quoque, si fieri poterit, parietes Ecclesiæ aulæis, tribunæ vero holosericis, aut nobilioribus cortinis coloris cæterorum paramentorum pro festi qualitate. In primis autem sedes Episcopalis aliquanto etiam pulchrioribus, insignioribusque tegumentis ornetur, eiusdem coloris festiuitati congruentis. Similiter & sedes

Legati

Legati Apostolici, aut alterius Cardinalis, qui fortè sacris officiis interesse debeat, loco, & ornamentis decentibus præparabitur. Subsellia quoque pro Prælatis, Canonicis, Magistratibus, alijsque magnatibus, nobilibusque laicis pro Ecclesiarum, locorumque consuetudine, commoditateque ornari decet. Cum Episcopus est venturus ad Ecclesiam, antea præparandum est faldistorium, seu genuflexorium accomodatum ad genuflectendum ante altare maius, panno viridi, seu violaceo, pro qualitate temporum coopertum: sed si Episcopus erit Cardinalis, serico, vel panno rubei, seu violacei coloris, prout erunt vestes ipsius Cardinalis, pro temporum diuersitate, appositis puluinaribus superius, & inferius, super quæ Episcopus genuflexus orabit. Aliud simile ante altare, seu alium locum, vbi est Sanctissimum Sacramentum. Quod diuersum esse solet ab altari maiore, & ab eo, in quo Episcopus, vel alius est Missam solemnem celebraturus. Nam licet sacrosancto Domini nostri Iesu Christi corpori omnium Sacramentorum fonti præcellentissimus, ac nobilissimus omnium locus in Ecclesia conueniat, neque humanis viribus tantum illud venerari, & colere vniquam valemus, quantum decet, tenemurque; tamè valde opportunum est, vt illud non collocetur in maiori, vel in alio altari, in quo Episcopus, vel alius solemniter est Missam, seu Vesperas celebraturus; sed in alio Sacello, vel loco ornatissimo cum omni decentia, & reuerentia reponatur. Quod si in altari maiori, vel alio, in quo celebrandum erit, collocatum reperitur, ab eo altari in aliud omnino transferendum est, ne propterea ritus, & ordo ceremoniarum, qui in huiusmodi Missis, & officiis seruandus est, turbetur; quod vtiq; absque

absque dubio eueniret, si illud ibi remaneret: si quidem nec altaris thurificatio, nec celebrantis actio, nec ministrorum operatio ritè fieri, aut seruari possent; cum necesse sit, quoties ante illud transimus, genua ad terram flectere, nec deceat celebrantem ante illud stare, aut sedere cum mitra. *Quod si aliquando contingeret coram Episcopo, vel per ipsum Episcopum celebrari, existente Sanctissimo Sacramento super altari, quod feria quinta in coena Domini, & feria sexta in Parasceue, & in Missa, quæ celebratur in festo Sanctissimi Corporis Christi, ante processionem euenire solet; tunc omnes genuflexiones, & reuerentiæ ad vnguem obseruari debent; & Episcopus numquam sedere, sed stare sine mitra, prout suis locis declaratur. Et ideo non incongruum, sed maximè decens est, vt in altari, vbi Sanctissimum Sacramentum situm est, Missæ non celebrentur; quod antiquitus obseruatum esse videmus. Aut saltem celebrans in eo, siue solemnes, siue planas Missas, reuerentias, & genuflexiones prædictas omnino obseruet. Ante Sanctissimam Eucharistiam Episcopus genuflectens prius in plana terra, deinde super faldistorio, vel genuflexorio ibidem præparato orabit, priusquam ad altare maius se conferat; & surgens iterum genuflectet, vt prius. Ante altare maius caput cruci profundè inclinabit, postea genuflectet & orabit, demum surgens iterum caput, vt prius, inclinabit. Faldistorium quoque, si eo vtendum erit, professione Episcopi celebrantis, parum distans ab infimo gradu altaris à latere Epistolæ locandum est, ita vt Episcopus celebrans in eo sedens habeat ad dexteram suam altare respiciens eandem partem, quam ipsa anterior facies altaris respicit, siue illa versa sit ad tribunam, siue ad reli-*

reliquum corpus Ecclesiæ, & populum, secundum varios altarium situs: quod quidem faldistorium coopertum sit vndique ad terram serico eiusdem coloris, cuius erunt cætera paramenta, & sub dicto serico tegumēto aptetur puluinum. Regulariter autem faldistorium huiusmodi ponitur in plano, seu pauimento presbyterij, quod totum vsque ad infimum gradum altaris conuenienter deberet pannis viridibus cōtegi. Sed si altare haberet plures gradus, ita vt faldistorium in pauimento positum remaneret nimis depressum, posset ei supponi aliquod suggestum, seu tabulatū æqualis altitudinis à terra cum infimo gradu altaris, si super eo sessurus sit proprius Episcopus celebrans, qui tamen regulariter non in faldistorio, sed in propria Episcopali sede stare, & sedere debet. Ipsum verò altare maius in festiuitatibus solemnioribus, aut Episcopo celebraturo, quo splendidius poterit, pro temporū tamen varietate, & exigentia, ornabitur: quod si à pariete distans, & separatū sit, apponetur tam à parte anteriori, quam posteriori illius pallia aurea, vel argentea, aut sericea, auro per pulchrè contexta, coloris festiuitati congruentis, eaq; sectis, quadratisq; lignis munita, quæ telaria vocant, ne rugosa, aut sinuosa, sed extensa, & explicata decentius conspiciantur. Tum supernè lineæ mappæ mundæ tres saltem explicentur, quæ totam altaris planitiem, & altare cōtegant. Nullæ tamē coronides ligneæ circa altaris angulos ducantur, sed earum loco apponi poterunt fasciæ ex auro, vel serico laboratæ, ac variegatæ, quibus ipsa altaris facies aptè redimita ornatior appareat. Supra verò in planitie altaris adsint candelabra sex argentea, si haberi possunt; sin minus ex aurichalco, aut cupro aurato pulchrè fabricata, & aliquāto al-

tiora, spectabilioraque his, quæ cæteris diebus non festiuis apponi solent, & super illis cerei albi, in quorū medio locabitur crux ex eodem metallo, & opere, præalta, ita ut pes crucis æquet altitudinem viciniorum candelabrorum, & crux ipsa tota candelabris superemineat cū imagine Sāctissimi Crucifixi versa ad anteriorem altaris faciem. Ipsa candelabra non omnino inter se equalia sint, sed paulatim quasi per gradus ab utroque altaris latere surgentia, ita ut ex eis altiora sint immediate hinc inde à lateribus crucis posita. Celebrante verò Episcopo, candelabra septem super altari ponantur, quo casu crux non in medio illorum, sed ante altius candelabrum in medio cereorum positū locabitur; à cuius lateribus, si haberentur aliquæ reliquæ, aut tabernacula cum Reliquiis Sāctorum, vel Sāctorum imagines argenteæ, seu ex alia materia staturæ competētis, cōgruè apponi possent. Quæ quidem sacræ Reliquiæ, & imagines, cum sex tantum candelabra super altari erūt, disponi poterunt alternatim inter ipsa candelabra, si modò ipsa altaris dispositio, & longitudo id patitur; sed & vascula cum flosculis, frondibusq; odoriferis, seu serico contextis studiosè ordinata adhiberi poterunt; quod si altare parieti adhæreat, applicari poterit ipsi parieti supra altare pannus aliquis cæteris nobilior, & speciosior, ubi intexte sint Domini Nostri Iesu Christi, aut gloriose Virginis, vel Sāctorum imagines, nisi iam in ipso pariete essent depictæ, & decenter ornate. Supra verò in altum appēdatur vmbraculum, quod baldachinum vocant, forme quadratæ, cooperiens altare, & ipsius altaris scabellum, coloris cæterorum paramentorum. Quod baldachinum etiam super statuendum erit, si altare sit à pariete seiunctū, nec supra habeat aliquod ciborium

borium ex lapide, aut ex marmore confectum. Si autem adsit tale ciborium, nō est opus vmbraculo, sed ipsum ciborium floribus, frondibusque ornari poterit. Cum Episcopus erit celebraturus Missam solemnem ponētur omnia paramenta Pontificalia in medio altaris ordine retro grado, videlicet, annulus inclusus in aliqua capsula scorsum ab alijs, planeta, chyrothecæ, dalmatica, tunicella, stola, crux pectoralis, cingulum, alba, & amictus; manipulus verò ad partem ibidē ponetur. Sed in Ecclesijs, ubi esset secretarium siue locus, ubi Episcopus paretur, paramenta prædicta possent ibi præparari, non autem super altari, ut suo loco dicetur. Libri verò Missalis, Evangeliorum, & Epistolarum recti serico eiusdem coloris, quo cætera paramenta, cum puluino ex eodem serico, & colore ponūtur super gradu altaris sub cornu Epistolæ. Gradus altaris omnes cooperiātur amplo, & pulchro tapete, ut (si fieri potest) sint magis cōspicui, & ornati, quàm reliqua pars Presbyterij, quæ pannis viridibus contegitur. Si verò tale tapete amplum haberi non posset, saltem scabellum, seu suppedaneum, quod est proximū altari, sit tapete aliquo coopertum, similiter, & locum qui in plerisque Ecclesijs sub altari maiori esse solet, ubi Sāctorum Martyrum corpora requiescunt, qui Martyrū, seu confessio appellatur, decet floribus, frondibusque, omniq; ornamento decorari. Cætera altaria per Ecclesiam pariter pallijs concoloribus decentibusq; ornentur, absque coronide, & cum fascia, ut supra de maiori dictum est; & habeant quælibet duo candelabra cum cereis, & in medio crucem cū imagine crucifixi argenteam, vel ex aliquo metallo, aut cupro aurato. Scabella eorum, si fieri possit, tapetibus, vel saltem pannis cooperiantur. Altare

verò, vel locus, vbi est repositum Sanctissimum Sacramentum præ cæteris sumptuosius, ac nitidius exornandum est. Lampades quoque ardentes numero impari in Ecclesijs, tum ad cultum, & ornatum, tum ad mysticum sensum, vt & multa ex superius narratis pertinent. Hæ verò in primis adhibendæ sunt ante altare, vel locum, vbi asseruatur Sanctissimum Sacramentum, & ante altare maius, quibus in locis lampadarios pensiles esse decet, plures sustinentes lampades, ex quibus, qui ante altare maius erit, tres ad minus, qui ante Sacramentum, saltem quinque lucernas habeat. Ante verò reliqua singula altaria singulæ possunt lampades appendi. Quæ quidem in præcipuis festis, saltem dum Vesperæ, & Missa solemnis decantantur, continuè ardeant. Ante Sanctissimum Sacramentum, si non omnes ad minus tres accensæ tota die adsint. Sed & ante locum, & fenestellam Confessionis supradictæ, vbi consuetudo est lampadem ardere, seruanda est. Possunt etiam in altari maiori, vel alijs, quæ habent ciboria, circumcirca lampades appendi. Ambones, vbi Epistolæ, & Evangelia decantari solent, si qui erunt, nec non & pulpitum, vbi sermo, vel concio haberi solet, consentaneum est pannis sericeis eiusdem coloris, cuius sunt cætera paramenta, exornari, ita tamen, vt locus Evangelij pulchrius appareatur. Restat, vt de mensa, seu abaco, quæ credentiam vocant, pauca subiiciamus. Ea verò in Missis tantum solemnibus præparari solet a latere Epistolæ in plano Presbyterij, si loci dispositio patietur, atque à pariete parumper disiuncta, ita vt inter illam, & parietem stare possint familiares Episcopi ad manuum lotionem destinati, nisi vbi propter loci angustiam id fieri non possit; quo casu fiet, prout melius poterit. Eius mensura

fura regulariter erit palmorum octo in longitudine, in latitudine quatuor, vel circa, in altitudine quinque, vel modicum ultra; lineoque mantili mundo superstrato usque ad terram circumcirca pendenti contegetur. Super ea ponentur duo candelabra cum cereis albis altitudinis, & formæ, prout duo minora ex his, quæ super altari posita sunt, & in ipsius medio calix cum patena, palla, purificatorio, & bursa corporalia continens, atque ibi proximè hostiaria cum hostijs, & peluicula cum ampullis vini, & aquæ; eaque omnia cooperiètur velo pulchro, quo vti debet Subdiaconus, cum patenam tenebit. Super eadem mensa apponentur mitra pretiosa, vel auriphrygiata, & altera simplex cum bireto paruo, quod mitre supponitur, nec non velum pro cappellano seruiente de mitra, bacile, & buccale argentea cum aqua pro manuum lotionem, quatuor mappulæ ad tergendas manus, thuribulum cum nauicula, & in ea cochlear, & thus, cum quo possent misceri aromata bene olètia, dum tamen thuris quantitas superet; gremiale, caligæ, & sandalia, liber pro psalmis legēdis, ac denique omnia, quæ vsui esse possunt celebranti, præter paramenta Missalia, quæ super altari, vel in Sacretario ponuntur, vt supra dictum fuit, & baculum pastorem, qui manu ministri ad id constituti sustinebitur. Vasa quoque argentea ampla, & magnifica, si haberentur, ad ornatum adhiberi possent, maximè celebrante aliquo Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinale, sed neque crux, neque Sanctorum imagines in ea ponendæ sunt: prope ipsam mensam in loco opportuno, & ab oculis populi, quantum fieri potest, remoto, vel in sacristia erit vas cum carbonibus accēsis, ac forcipibus pro vsu thuribuli; item funalia ex cera alba pro eleuatione Sanctissimi Sacramenti ad minus quæ-

quatuor, ad summum octo; item alia sex, vel septem ad summū funalia apponi possent in alto loco, in frontispicio tribunæ; maximè si celebraret aliquis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, & locus esset ad id aptus. Hæc, ut diximus, obseruanda erunt in solemnioribus Ecclesiæ festiuitatibus, ac celebrante Episcopo, plus autē, vel minus, pro celebrantis qualitate, & gradu. Non celebrante Episcopo, sed præsentē, simpliciōri ornatu erit agendum. In Ecclesijs Collegiatis, ubi Episcopus nec celebrans, nec præsens est, eadem circa ornatū Ecclesiæ, & altaris conueniūt, exceptis his, quæ Episcoporum sunt propria. Paramenta vero in sacristia parari conuenit. Mensa vel nulla vel multo breuior, & dimissior erit adhibenda, cum pauca sint in ea reponenda, nempe peluicula cum vrceolis vini, & aquæ, calix cū bursa, & corporalibus, & quoadque alia pro celebrationis

necessitate & usu; sed satis erit scamnum oblongum coopertum aliquo tapete, aut panno aptari à latere Epistolæ, in quo sedeat sacerdos celebrans cū Diacono, & Subdiacono. In solemnitatibus maioribus, quæ ubique per annum occurrunt, videlicet Natiuitate Domini, Paschate, & Pentecoste, eadē erunt seruāda, nisi quod valuæ porticus & parietes Ecclesiæ nō ornantur regulariter; sed, si in aliquibus Ecclesijs consuetudo esset tunc quoque ornandi, retinēda erit, cum circa maiorem ornatum semper sit laudabilis. Id tamē in huiusmodi festis non omitatur, ut saltem tribuna, altare maius, & alia minora, sedes Episcopalis, abacus & ambones eadem forma ornentur. Dominicis diebus, & alijs festis quibus populi ab opere cessant, in ornatu altarium, sedis Episcopalis, sedium Canonicorū, & aliorum, eadem, sed aliquantō parcius fieri debent: videlicet,

cet, ut paramenta non sint ita sumptuosa, coloris tamē temporis congruentis, & omnino pretiosiora illis, quæ festis duplicibus minoribus, semiduplicibus, & Octauis, ferijs Quadragesimæ, & Aduentus, quatuor temporum, & vigiliarum adhibentur: quibus quidem diebus sufficiēt in altari quatuor candelabra; sed in festis simplicibus, & ferijs per annum duo. Eadem respectiuē & in Collegiatis obseruantur. Erit autem valde opportunū, ubi fieri possit, præsertim in Ecclesijs maioribus, & opulentioribus, si cōstituatur minister aliquis, cui curæ sit, ut Ecclesia continuē ab omni eius parte munda sit, & niteat, tam in pauimento, quam parietibus, columnis, fornicibus, & laquearibus, nec per eam discurrere permittat mendicos, canes, aut alia animalia diuina officia perturbantia. Quædam vero, quæ in quibusdam solemnitatibus, aut officijs spe-

cialius requiruntur, suis locis dicentur.

**DE SEDIBVS EPISCOPI, Legati, Cardinalium, Prælatorumq; nec non Principum Magistratuum, viro-
rumque illustrium in Ecclesia collocandis ornādisque.
Cap. XIII.**

Edes Episcopi vario modo collocatur pro diuersitate altariū, apud quæ statui debet. Nam aut altare est in medio sub tribuna à pariete disiunctum, ita ut in spatio illo constitutus sit chorus; & tunc sedes Episcopalis è regione altaris parieti applicabitur, ita ut Episcopus in ea sedens respiciat recta lineā mediam altaris partem; habebitque hinc inde sedilia Canonicorum. Si vero chorus sit in medio Ecclesiæ, & altare adhæreat parieti, vel ab eo modico sit intervallo separatum, ipsa sedes Episcopalis erit collocanda à latere Euangelij. Vtroque autem

autem casu tribus gradibus ad eam ascendatur, qui panis, aut tapetibus tegantur. Forma sedis erit præalta, & sublimis, siue ex ligno, siue ex marmore, aut alia materia fabricata in modum cathedræ, & throni immobilis, quales in multis Ecclesijs antiquis videmus; quæ debet tegi, & ornari aliquo panno serico cōcolori cum alijs paramentis, non tamen aureo nisi Episcopus esset Cardinalis; & super eam umbraculum, seu baldachinū eiusdem coloris appēdi poterit, dummodò & super altari aliud simile, vel etiā sumptuosius appendatur; nisi ubi super altari est ciborium marmoreum, vel lapideum; quia tūc superfluum est, nec aptari commodè potest. Huiusmodi sede utetur Episcopus, dum Vesperæ & Missæ per ipsum solēniter celebrantur. Cum verò Missis non solemnibus, & horis matutinalibus, aut alijs Episcopus assistit; si fuerit in medio Eccle-

siæ chorus ante altare, poterit ibi in sede pro ipso ordinata residere; quæ remanebit in eo loco, ubi ex consuetudine Ecclesiæ esse solet, siue longius, siue propius ab altari distet. At ubi chorus est sub tribuna, poterit in sede Episcopali supradicta, tam in solemnibus, quàm nō solemnibus officijs esse. Si forte aliquis S.R.E. Cardinalis Legatus de latere, vel non Legatus rei diuinæ interesset, conuenit ei sedes Episcopalis supradicta. Episcopus verò, si celebret, in faldistorio in cornu Epistolæ: si non celebret, & chorus sit in presbyterio sub tribuna, sedebit in digniore parte chori. Quod si Episcopus quoque esset Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, si Legatus haberet sedem à latere Euangelij, sedebit quoque Episcopus Cardinalis nō celebrās in eodem loco, & plano, & sedibus equalibus prope Legatum. Eodem quoque modo sedebūt si plures adessent Cardinales dummo-

do

do Episcopus Cardinalis sit omnium postremus. Celebrans verò in faldistorio ut supra. Si verò Legatus esset in sede Episcopali sub tribuna sedebit Episcopus Cardinalis & alij Cardinales si adessent prope Legatū ut supra dictum est; ipse autē simplex Episcopus sederet vel ex opposito in sede humiliori, vel in digniore parte chori, aut in faldistorio, prout dictū est de Cardinali Legato, vel nō Legato præsentē pro diuersitate situationis chori, & Episcopi celebrantis, vel non celebrantis. Quod si Episcopus sit Cardinalis, & intersit alter, vel plures Cardinales nō Legati, poterunt omnes ab eadem parte Euangelij, ubi solet esse sedes Episcopalis, sedere in sedibus æqualibus, vel in digniori parte chori, quando est sub tribuna; dummodò Cardinalis Episcopus sit omnium postremus. Et Episcopalia munia remittet exercenda Cardinali præsentī, vel si plures sint priori in

ordine; Quæ si Cardinalis præsens facere recusauerit, poterit Episcopus Cardinalis omnia prædicta munia, vel remittere ad celebrātem, vel ipse exercere, & in fine quando benedictionem solemnē erit daturus, accedere ad altare, & inde populo benedicere, ut supra c.4. dictum est. Metropolitanus absente Legato vel alio Cardinali habebit aliam sedem ex opposito in cornu Epistolæ, similiter ornatam ut sedes Episcopalis. Alij verò Episcopi hospites sedebunt in digniori loco post Episcopum diocesānum, supra omnes Canonicos. Abbates Diocesani benedicti habentes vsum mitræ, & baculi, habebunt locum condecentem pro iudicio, & prudentia Episcopi; dummodo non supra, nec inter Canonicos. Nuntij Apostolici habentes in eo loco facultates Legati de latere, sedebunt in alia sede ornata, prout de Metropolitano dictum est, non tamen in sede

H propria

propria Episcopi, & habebunt honores ante Episcopum non celebrantem. Alij vero Nuntij Apostolici non habentes facultates Legati delatere, vel habentes, sed non in eo loco, & dum sunt in itinere, & contingat eos transire per aliquas ciuitates, vel Ecclesias Cathedrales, seu Metropolitanas, sedebunt in digniori & eminente sede chori, & habebunt honores immediate post Episcopum, & in Processionibus, & alijs actibus similibus habebunt præminentiam supra omnes Prothonotarios, & supra Canonicos. Visitator Apostolicus si erit Episcopus habebit sedem sicut Nuntius non habens facultatem Legati delatere. Nisi talis Nuntius esset præsens, cui tunc cedit sedens post eum. Vicario Generali dabitur locus, vbi habere solet pro consuetudine diuersarum Ecclesiarum. Prothonotarij Apostolici non participantes post Abbates, participantes verò præcedunt

Abbates. Post Prothonotarios Generales ordinum, deinde alij Prælati Apostolici. Sedes autem pro nobilibus, atque illustribus viris laicis, Magistratibus, ac Principibus, quantumlibet magnis, & excelsis plus, minusue, pro cuiusquam dignitate, & gradu ornatas decet extra chorum, & presbyterium collocari, iuxta Sacrorum Canonum præscriptum, laudabilisq; antiquæ disciplinæ documenta, iam inde ab exordijs Christianæ religionis introductæ ac longo tempore obseruatæ.

DE VSV VMBRACULI, seu baldachini.
Cap. XIII.

Vembraculum, seu baldachinū duplex est, aliud quod appendi in altum debet supra altare, & supra sedem Episcopi, forma quadrata, colore, vbi commodè fieri posset, conformi colori cæterorum paramen-

torum

torum pro temporum, ac celebritatum varietate: aliud, quod supra Episcopum, ac res sacras in processionibus gestari cōsuetum est, sex, vel octo hastis subleuatum, quæ quidem per nobiliores laicos deferri solent: ita vt, cum via est longior, qua procedendum est, primo loco illustriores viri illas deferant, quæ ante Episcopum gradatim primæ conspiciuntur. Ordo autem huiusmodi hastas gestandi talis est, vt dignior ferat primam hastam, quæ est ante Episcopi dexteram; secundus alteram, quæ prima est ante Episcopi sinistram; tertius aliam, quæ immediate est sub prima à parte dextera; quartus aliam, quæ succedit primæ à parte sinistra; quintus tertiam hastam à parte dextera; sextus tertiam à parte sinistra; & sic deinceps; ita vt minus digni habeant postremas hastas post tergum Episcopi. Deinde, si via erit longa, distribuendum erit onus ferendi hastas præ-

dictas cæteris ciuibus, & nobilibus ciuitatis, seu officialibus, vel sodalitatibus, aut alijs pro locorum consuetudine, iudicio Episcopi moderanda, vbi opus videbitur, ne rixæ aut contentiones oriatur. Quod si inter digniores & illustriores plures essent, qui de equali gradu, aut præminencia contenderent, adeo vt omnibus his primo loco hastæ baldachini assignari nequirent, relinquitur his vltimus locus; id est vbi processio iam peruenit ad Ecclesiam, ad quam dirigitur; talis enim locus reputatur primo æqualis. Illud etiam obseruari solet, vt cum Sanctissimum Sacramentum in processione sub baldachino defertur, primo loco deferant hastas Sacerdotes digniores de Capitulo, siue sint Dignitates, siue Canonici, siue sint parati sacris vestibus, siue non; prout processio fit cum paramentis, vel sine eis, vt in capitulo de processionibus dicitur.